T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KİMLİK STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ

SEVAL PALA

İZMİR
2007

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KİMLİK STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ

Seval PALA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Zekavet TOPÇU KABASAKAL

İZMİR
2007

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum " Madde Bağımlısı Olan Ergenlerin Kimlik Statülerinin Belirlenmesi " adlı yüksek lisans tezimde yararlanmış olduğum kaynakları bibliyografyada gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Seval PALA

ÖNSÖZ

Araştırmamın her adımında emeği olan, desteğini yanımda hissettiğim sevgili tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Zekavet TOPÇU KABASAKAL'a anlayışı , her konudaki yardımı ve değerli katkıları için Yrd. Doç. Dr. Zeki YÜNCÜ'ye sonsuz teşekkürler. Uygulamış olduğum ölçeklerin değerlendirilmesindeki çalışmalarından dolayı Doç. Dr. Azmi VARAN'a , Psikolog Dr. Ayşe ERYAVUZ'a , araştırmada yer alan tüm katılımcılara , teşekkürlerimi sunarım.

Seval PALA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Yemin Metni……..i
Önsöz……ii
Tablo Listesi……..viii
Özet……..….ix
Abstract…….x

BÖLÜM I

GİRİŞ

I.1. Problem durumu ……..……..1

I.2. Amaç ve Önem……...…1

I.3. Problem Cümlesi……....2

I.4. Alt Problemler……...…….....2

I.5. Sınırlılıklar……...…...3

I.6. Tanımlar……..……4

I.7. Kısaltmalar……...……...4

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR

II.1. Ergenlik…….…5

II.1.1.Ergenlik Çağının Evreleri……....6

II.1.2.Ergenlik Kuramları ……7

II.1.2.1.Yineleme Kuramı……...……..…7

II.1.2.2. Psikanalitik Kuram…….....…….7

II.1.2.3. Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı……..…8

II.1.2.4. Sosyal –Gelişimsel Kuram ……...10

II.1.2.5. Bilişsel Gelişim Kuramı……...…10

II.1.2.6. Ergen Benmerkezciliği……..……11

II.1.2.7. Kültürel Antropoloji……..……11

II.1.2.8. Sosyal Öğrenme Kuramı……...12

II.1.2.9. Ekolojik Kuram……12

II.2. Kimlik……..……..12

II.2.1.Kimlik Statüleri……...…..13

II.2.1.1.Başarılı Kimlik Statüsü…….…...15

II.2.1.2.Kararsız Kimlik Statüsü……...…...16

II.2.1.3.Erken Bağlanmış Kimlik Statüsü…….…..16

II.2.1.4.Kargaşalı Kimlik Statüsü……...…16

II.3. Kimlik Statülerine İlişkin Araştırmalar…….……..…17

II.4.1. Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı……...…...18

II.4.1.1.Sıcaklık ……..……18

II.4.1.2.Kontrol……..……..……20

II.4.2.EKAR Kişilik Kuramı……..……....20

II.4.2.1.Saldırganlık- Pasif Saldırganlık ve Denetimleriyle İlgili Sorunlar....21

II.4.2.2.Bağımlılık- Savunucu Bağımsızlık……...…….22

II.4.2.3.Özsaygı……..…….……23

II.4.2.4.Öz Yeterlik…….……23

II.4.2.5.Duygusal Duyarlılık……..….24

II.4.2.6.Duygusal Tutarlılık…….....24

II.4.2.7.Dünya Görüşü…….……..…..25

II.4.3.EKAR Kuramına İlişkin Araştırmalar……..…25

II.5.1.Ergenlik Döneminde Madde Kullanımı……..…..27

II.5.2.Alkol Kullanım Riski ve Gelişimsel Dönemler……..…..28

II.6.1.Risk Alma Davranışı (RAD)……....……29

II.6.1.1.RAD Kuramları…….….30

II.6.2.Ergenlikte Uyum Problemleri ve Problem Davranışlar (PD)……31

II.6.3.Kişilik Bozuklukları (KB)……..……...33

II.6.4.Aile ……..…….....34

BÖLÜM III

YÖNTEM

III.1.Araştırma Modeli ……..….38

III.2.Evren ve Örneklem…….....38

III.2.1.Örneklem Grubunun Özellikleri…….….38

III.2.1.1.Deney Grubu (Madde Bağımlısı Ergenler)…….....38

III.2.1.2.Kontrol Grubu (Madde Bağımlısı Olmayan Ergenler)…....40

III.2.2.Deney ve Kontrol Grubunun Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular..…40

III.2.2.1.Temel Demografik Verilerin Karşılaştırılması …….……...40

III.2.2.2. Akademik Yönden Karşılaştırılması……42

III.3.Veri Toplama Araçları ……..…….42

III.3.1.Bireysel Bilgi Formu……42

III.3.2.Bağımlılık Görüşme Formu……..…...43

III.3.3.Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği (BKSÖ)…….....43

III.3.4.Ebeveyn Kabul-Red/ Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K)……45

III.3.5.Kendini Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)……..46

III.4. Veri Çözümleme Teknikleri …….……47

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

IV.1.Deney ve Kontrol Grubunun Kimlik Statüleri Açısından Karşılaştırılması …..48

IV.2.Deney ve Kontrol Grubunun Ebeveyn Kabul- Reddi ve Kontrolü Algılarının Karşılaştırılması …….49

IV.3.1.Deney ve Kontrol Grubunun Genel Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılması……..52

IV.3.2.Deney ve Kontrol Grubunun Bugünkü Uyumlarına İlişkin Değerlendirmeler……54

IV.4.Başarılı ve Kargaşalı Kimlik Puanları ve Algılanan Anne- Baba Kabul – Reddinin Yordanması…….....57

IV.5.Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Karşılaştırılması……..58

IV.5.1.Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Anne EKRÖ,Baba EKRÖ Puanlarının Karşılaştırılması……....59

IV.5.2.Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Anne EKRÖ,Baba EKRÖ ve Çocuk KİDÖ Ortalamaları İle İlgili Analiz Sonuçları…….…60

IV.5.3.Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Benlik Kimliği Statülerine Dağılımlarının Karşılaştırılması…….….61

IV.5.4.Madde Bağımlılığı ve Algılanan Anne-Baba Kabul-Reddinin Karşılaştırılması……..……63

IV.5.5.Madde Bağımlılığı Olan ve Olmayan Ergenlerde Ebeveyn Kabul-Reddi , Psikolojik Uyum ve Benlik Kimliği Statüsü Arasındaki İlişkiler ……..…64

BÖLÜM 5

SONUÇ , TARTIŞMA VE ÖNERİLER

V.1.Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Kimlik Statülerine İlişkin Bulguların Tartışılması ……....66

V.2.Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Ebeveyn Kabul-Reddi ve Kontrolü Algılarına İlişkin Bulguların Tartışılması…….67

V.3.1.Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Genel Psikolojik Uyumlarına ilişkin Bulguların Tartışılması…….…..……69

V.3.2.Deney ve Kontrol Grubunun Bugünkü Uyumuna İlişkin Değerlendirmelerin Tartışılması…….……71

V.4.Başarılı ve Kargaşalı Kimlik Puanları ile Algılanan Anne-Baba Kabul-Reddi İlişkisinin Tartışılması ……...72

V.5.Anne- Babalarıyla İlişkilerinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……...……..73

V.5.1.Anne- Babalarıyla İlişkilerinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ ile İlgili Analiz Sonuçlarının Tartışılması……...73

V.5.2.Anne- Babalarıyla İlişkilerinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Genel Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması....73

V.5.3.Anne- Babalarıyla İlişkilerinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Benlik Kimliği Statülerine Dağılımlarının Karşılaştırılması…….74

V.5.4.Anne- Babalarıyla İlişkilerinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Madde Bağımlılığı Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması…….....74

V.5.5.Deney ve Kontrol Grubunda Anne EKRÖ, Baba EKRÖ,KİDÖ ve BKSÖ Arasındaki İlişkilere Ait Bulguların Tartışılması……....75

V.6.Öneriler……...….76

Kaynakça…….....77

Ekler

Ek 1 Bireysel Bilgi Formu……..……....83

Ek 2 Bağımlılık Görüşme Formu……...…….86

Ek 3 Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği (BKSÖ)……..…..87

Ek 4 Çocuk /Ergen Kendini Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)……...91

Ek 5 Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul- Red /Kontrol Ölçeği……...93

TABLOLAR LİSTESİ

1.Araştırmada Yer Alan Deneklere İlişkin Temel Demografik Veriler ……....41

2. Deney ve Kontrol Grubunun BKSÖ Alt Ölçek Ortalamaları ……...…49

3. Deney ve Kontrol Grubunun Anne EKRÖ/ K Puan Ortalamaları …….....50

4. Deney ve Kontrol Grubunun Baba EKRÖ/ K Puan Ortalamaları ……....51

5. Deney ve Kontrol Grubunun KİDÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ..…53

6. Deney ve Kontrol Grubunun Bugünkü Uyumlarına İlişkin Analiz Sonuçları ..…..55

7. Deney ve Kontrol Grubunun Kimlik Statülerinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları ……...……..57

8. Ebeveyn Kabul veya Reddi Algılamış Deneklerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Analiz Sonuçları ……...……..59

9. Anne-Babasıyla İlişkide Kabul veya Red Algılamış Deneklerin KİDÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları ……60

10. Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin BKSÖ Toplam Puan Ortalamaları …….....62

11. Anne – Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Madde Bağımlılığına Dağılımına İlişkin Frekans ve Yüzdeler……...…...…63

12.Madde Bağımlısı Olan ve Olmayan Deneklerde Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, KİDÖ ve BKSÖ Arasındaki Korelasyonlar Katsayıları ……..64

ÖZET

Bu çalışmada 55 madde bağımlısı ve 56 madde bağımlısı olmayan toplam 111 Türk ergenin kimlik statüleri , algılanan anne- baba kabul redleri ve psikolojik uyumları arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Örneklemin %14'ü kız ergenlerden oluşmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre bağımlı ergenlerin başarılı kimlik statüsü puanları kontrol grubunun ilgili puanlarından anlamlı derecede düşükken ; bağımlı grubun kargaşalı kimlik statüsü puanları kontrol grubuna oranla anlamlı derecede yüksektir.

Ebeveynlerine ilişkin kabul algılayan ergenlerin başarılı kimlik statüsü puanları , red algılayanlara oranla anlamlı derecede yüksektir. Ebeveynlerinden red algılayan ergenlerin kargaşalı kimlik statüsü puanları farklılaşacak düzeyde yüksek olarak izlenmiştir. Ebeveynlerince reddedildiğini algılayan ergenlerden %63.2'si madde bağımlısıdır. Madde bağımlısı ergenler annelerini kontrol grubuna oranla daha saldırgan ve ayrışmamış red davranışı içinde , ve daha düşük kabullü algılamışlardır. Bağımlı ergenler babalarını daha ihmalkar , saldırgan ve ayrışmamış red davranışı içinde değerlendirmişlerdir.

Psikolojik uyumlarına bakıldığında bağımlı ergenlerin kontrol grubuna oranla, daha saldırgan oldukları , özsaygı ve öz-yeterliliklerinin daha düşük belirdiği , duygusal duyarlılıklarının daha az ve dünya görüşlerinin daha olumsuz izlendiği araştırma bulguları arasındadır.

ABSTRACT

In this study 55 addict and 56 normal totally 111 Turkish adolescent's identity status, perceived parental acceptance-rejection and psychological adaptation had been compared 14 % of the random sample is female.

According to the results of studies ; addict adolescents's percantage point of identity achivement statuses are meaninfully lower then the control group;while being this dependent group's diffused identity status points are expressively more then control group.

The addict adolescents in comparison with normals; they are more aggressive, they have less self - esteem, self-respect , less emotional sensibility and more negative world view.

The identity achievement status points of the adolescents who perceived the acceptance which is related with their parents is expressively more then the refuse beholders. The adolescents who perceived refusement from their parents have clearly hight identity diffusion status point. 63% of the adolescents who are perceived refusement from their parents are drug addict.

Addict adolescents perceived their fathers more neglectful ,agressive and they perceived patternal undifferentiated rejection behaviour.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, alt problemleri ve tanımları üzerinde durulmuştur.

I.1.Problem Durumu

Madde kullanımı günümüzde bireylerin sosyal ve psikolojik dünyasını , yaşam kalitesini tehdit eden, çevreye ve kendine uyumunu bozan çok ciddi bir risk haline gelmiştir. Ergenlik döneminin ise çatışmaların yüzeye çıktığı ,krize açık, kimlik karmaşasının yaşanabildiği sarsıntılı bir süreç olduğu düşünüldüğünde madde kullanımı açısından kritik bir yaşam dönemi olduğu açıktır. Madde bağımlılığında belirgin kimlik yapıları olup olmadığını incelemek bu araştırmanın temel konusudur.

Anne – baba ile ilişkide çocukluk yaşantılarından temel alarak kişinin bilişsel ve duygusal süreçlerine etki eden algılanan ebeveyn kabul ve red davranışlarıyla ergenin bugünkü psikolojik uyumu ve madde bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığı , var ise ne yönde etkileşime girdikleri bu araştırmada yanıtlanacak sorular arasındadır.

I.2.Amaç ve Önem

Madde kullanan bireylerin ortak kişilik özellikleri, kimlik statüleri olup olmadığı merak konusudur. İdeolojik alandaki düşünceleri; mesleki hedefleri, din anlayışları, politik görüşleri ve gelecek planları; kişilerarası ilişkileri boş zaman ilgileri ebeveynleriyle ve akranlarıyla iletişimleri ; bunalımları ve bağlanmaları incelendiğinde madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin sonuçlarında anlamlı bir

farklılık olup olmayacağını görmek ve var ise bu ortak yönleri saptayarak psikolojik danışmanlıkta önleyici rehberliği artırarak sinyalleri daha önceden algılamak ve profesyonel yardıma yönlendirmek birey açısından riski azaltmada ve gerekli durumlarda erken tedavi girişimlerini başlatmakta önemli bir basamak olacaktır.

Ebeveynlerin reddedici yaklaşımları, ilgisizlik ve ihmali, ayrışmamış reddi kabulkar tutumu, yakın ve sıcak iletişimi , kontrolü ile madde bağımlılığı arasında nasıl bir ilişki olduğunun araştırılması yine alt problemler arasındadır. Madde bağımlılığında ergenlerle anne- baba arasında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği bağımlı ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde algılamış oldukları problemler ve bu problemlerin ergenlerin psikolojik uyumlarına olumsuz etkileri araştırmada aydınlatılmaya çalışılacaktır.

I.3.Problem Cümlesi

Madde bağımlısı olan ergenlerin kimlik statülerinin belirlenmesi bu araştırmanın temel konusudur .

I.4.Alt Problemler

1. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenler Benlik Kimliği Statüsü açısından farklılaşmakta mıdır?

2. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenler algılanmış olan ebeveyn kabul-reddi açısından farklılaşmakta mıdır?

3. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenler bugünkü genel psikolojik uyumları açısından farklılaşmakta mıdır?

4. Başarılı kimlik statüsü ve kargaşalı kimlik statüsü puanları ve algılanan anne- baba kabul-reddi arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?

5. Anne- babasıyla ilişkisinde kabul veya red algılamış ergenlerin:
   a)Algılanan anne kabul-reddi ve algılanan baba kabul-reddi ,
   b) Algılanan anne- baba kabul-reddi ve bugünkü genel psikolojik uyumları
   c) Algılanan anne -baba kabul-reddi ile benlik kimliği statüsü
   d) Algılanan anne -baba kabul-reddi ile madde bağımlılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? İki grup, bu değişkenler açısından farklılaşmakta mıdır?

6. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan grubun:
   a) Benlik Kimliği Statüleri,
   b) Anneleriyle ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red,
   c) Babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red,
   d) Genel psikolojik uyumları arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu iki grup, bu değişkenler açısından farklılaşmakta mıdır?

I.5.Sınırlılıklar

Araştırma Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi EGEBAM'da yürütülmüş ve denekler tek bir kaynaktan alınmıştır. Ancak merkezin çevre illerden de yüksek hasta potansiyelinin olması bu sınırlılığı bir derece elimine etmektedir.

Araştırmaya 13-20 yaş aralığında 55 madde bağımlısı ergen ve 56 madde bağımlısı olmayan ergen alınmıştır. Deneklerin yalnızca %14'ü kızlardan oluşmuştur. Uygulama süresince EGEBAM'a sadece 7 madde bağımlısı kız ergen başvurmuştur bu nedenle cinsiyetler arasında denklik sağlanamamıştır. 55 kişilik bir çalışmayı şüphesiz ki tüm madde bağımlısı ergen evrenine genellemek mümkün olmayacaktır ; ancak uygulama süresinin kısıtlılığı nedeniyle araştırma bağımlı ve kontrol grubu olmak üzere toplam 111 denek ile yürütülmüştür.

Deneklerin yaşları göz önünde bulundurulduğunda birçok çalışmada ergenlerle ilgili yaş sınırı 18 yaş ile sona erdirilmektedir. Bu çalışmada hem denek sayısının artırılmasının gerekliği hem de ergenliğin bittiğini belirleyen psikolojik ,sosyal ve mesleki belirleyicileri madde bağımlılarının kazanmamış olmaları nedeniyle denekler 13-20 yaş aralığında araştırmaya alınmıştır. Olumsuz etkiyi bir derece önleyici faktör deneklerin yaş ortalamasının 16.59 olarak saptanması ve ölçeklerin ağırlıklı olarak 17 yaşa uygulanmasıdır.

I.6.Tanımlar

Ergenlik dönemi: Biyolojik, psikolojik,sosyal ve bilişsel alanda gelişme ve olgunlaşmanın yaşandığı , çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir (Erikson,1968).

Madde bağımlılığı:Bireyin psikolojik ya da fiziksel olarak madde kullanımını sürdürme gereğini duymasıdır (Öztürk,2004).

Benlik Kimliği Statüsü: Bireyin sorgulama , karar süreci ve bağlanmaları ile belirlenen, ideolojik alan ve kişilerarası ilişkilerdeki sürekliliğini gösteren değer, inanç ve tutumlarla kategorize edilmiş kimlik durumudur (Marcia,1967).

Algılanan ebeveyn kabul- reddi: Bireyin ebeveynleriyle ilişkisinde sevildiği, yakınlık ve sıcaklık duygusu ile kabul edildiği algısı ya da ihmal edildiği, kabul edilmediği inancı ve hissidir (Rohner,1986).

I.7.Kısaltmalar

KB : Kişilik Bozuklukları
KG: Kontrol Grubu
RAD : Risk Alma Davranışı
PD : Problem Davranışlar

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

II.1.ERGENLİK

Ergenlik, yaşam içinde çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak görülmektedir. Başlangıcı daha çok cinsel gelişimin belirmesi ve bedensel büyümenin hızlanması gibi fiziksel değişikliklerle; sonlanışı ise fiziksel gelişmenin tamamlanması, evlenme ve işe girme gibi bazı sosyal durumlarla tanımlanmaktadır. Ergenlik, kimlik bulma ve sosyal yaşama uyum sağlama sürecinde gencin bireysel psikolojik özelliklerini araştırmaya başladığı dönem şeklinde açıklanmaktadır (Steinberg ve Morris , 2001). Yetişkin sorumluluklarının üstlenilmesi ve yetişkin haklarının kazanılması için gereken süre modern toplumlarda eğitim vb nedenlerle yaşamın daha ileri yıllarına kaymaktadır. Bunun sonucunda ergenlik süresi de uzamaktadır (Yılmaz, 2000). Ergenlik kronolojik olarak 12-13 yaşlarından yirmili yaşların başına kadar sürmektedir. Ergenliğin tanımı cinsel ve bedensel gelişmeye göre yapılınca başlangıç ve bitiş konusunda çok net bir ifade kullanılamamakta sınırlarla ilgili olarak iklimden, coğrafi ve bireysel faktörlerden de söz edilmektedir (Gallatin,1995).

Ergenlik kavramı; tanımı, gruplandırma ve yaş dilimleri içindeki yerinin saptanması açısından değişik toplumlarda ve dönemlerde değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır. Ortalama olarak kızların erkeklere oranla iki yıl kadar önce olgunlaşmaları nedeniyle, gençlik dönemindeki yaş sınırlarında, cinsler arasında belirgin bir farklılık

görülür. UNESCO, ergenlik dönemini 15–25 yaş dilimleri arasında göstermektedir. Bu dönem ülkemizde, kızlarda ortalama olarak 10–12, erkeklerde 12–14 yaşları arasında başlamaktadır (Yavuzer,1997).

Sosyal ve kültürel etmenler farklı statüler, yaşam olayları getirmektedir ve ergenliğin sınırlarını çizmek güçtür (Yörükoğlu,1993). Ergenlik dönemi ;bireyin yetişkin dünyasına özgü ayrıcalıkların kendisine verilmediğini fark ettiği zaman başlayan ve yetişkin rollerinin toplum tarafından kendisine verilmesiyle sona eren bir gelişim dönemi şeklinde tanımlanmıştır (Garder ve Gardiner,1993) .

II.1.1.Ergenlik Çağının Evreleri

-Erken Ergenlik (Pubertal Faz): Bu faz yaklaşık iki yıl sürer ve dürtülerin gücü son derece yüksektir. Fiziksel gelişimin çok hızlı ve değişimin kontrol dışı olması nedeniyle ergen ,kontrol kaybı duygusu yaşayabilir. Bu dönemde ergen sıklıkla ebeveynleri tarafından kaygılı ve değişken olarak algılanır. Her iki cins de hemcinsleriyle arkadaşlık kurar, ebeveyn otoritesiyle baş etme ilk kez gündeme gelir.

-Orta Faz (Geçiş Faz): İki yıllık puberte sürecinin ardından başlar ve iki yıl kadar sürer. Kimlik ve özdeşim modeli arayışı söz konusudur. İçselleştirilen ebeveyn figüründen uzaklaşılır ve dış dünyaya yönelim görülür . Karşı cinsle duygusal ilişkiler başlar ve cinsellik genelde fantezilerde yaşanır.

-Üçüncü Dönem (Asıl Faz): 2-3 yıl kadar sürer, genç erişkin ilişki ve yaşantısının oturmasıyla son bulur. Güçlü duyguların ve karşı cinsle ilişkilerin ön planda olduğu bir dönemdir. Soyut düşünce kazanılır. Blos bu dönemi " ikinci bireyselleşme " şeklinde tanımlamıştır (Motavallı Mukaddes,2000) .

II.1.2.ERGENLİK KURAMLARI

II.1.2.1.Yineleme Kuramı

Ergenlik konusunda çalışan ilk psikolog G. Stanley Hall' dir. Darwin'in biyolojik evrim kuramını insan gelişimini açıklamak için kullanmıştır. Hall'a göre birey , gelişim süreci içinde, insanoğlunun tarih boyunca geçirdiği aşamaları tekrarlamaktadır. Hall insan yaşamını dört evreye (**Bebeklik, Çocukluk, Yetişkinlik, Ergenlik**) ayırmaktadır (Yılmaz,2000).

Hall geliştirdiği kuramda büyüme, gelişme ve olgunlaşmayı evrimsel süreç içinde genlerle açıklamış, eğitim ve çevrenin belirleyici etkisinin son derece kısıtlı olduğunu ifade etmiştir. Uyumsuz çocuk davranışları için ise ebeveynlerin hoşgörülü olması gerekliliğini savunmuştur. Olgunlaşma sayesinde bir sonraki gelişim aşamasında bu uyumsuz davranışların kendiliğinden kaybolacağını belirtmiştir (Muuss,1975).Ergenlik döneminde kişide olumlu değişikliklerin gerçekleştirilebilmesinde eğitimin önemi vurgulanmıştır (Gallatin,1995).

II.1.2.2. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, psikoseksüel gelişim aşamaları çerçevesinde insan gelişimini açıklamıştır. Bu aşamalar genetik olarak belirlenmekte ve çevresel faktörlerden görece etkilenmektedir (Yılmaz,2000) . Freud psikololojik ve cinsel gelişimi beş evrede (Oral, anal, fallik, gizil, genital dönem) açıklamıştır (Geçtan,1997).

Freud ergenliğin çocuklukta çözülemeyen çatışmaların yenilendiği bir dönem olduğunu, gelişim sürecinde çocukluk yaşantılarının belirleyici bir etkiye sahip olduğunu savunmuştur. Psikanalitik kuramda ergenlikle ilgili açıklamalar genellikle

Anna Freud'un katkılarıdır. Anna Freud'a göre davranış, çocukluk yaşantılarında ebeveynin uygulamış olduğu ceza ve ödüllerle belirlenmektedir. Anna Freud, ergenlikte ikinci bir odipus kompleksi yaşandığını savunmaktadır. Ergenler ebeveynlerinden ayrılıp özdeşim için yeni bireyler aramaya başlamakta ve geçici ilgiler ile birinden diğerine koşmaktadırlar (Yılmaz,2000).

II.1.2.3. Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı

Erikson'un psikososyal kişilik kuramı, Freud'un temel görüşleri üzerine yapılandırılmış ancak onun sınırları dışına taşmış ve toplumsal dünyaya uzanmıştır. Erikson gelişmenin Freud'un infantil cinselliğinin ötesinde olduğuna inanır dolayısıyla çocukluk yaşantılarının gelişmenin tek belirleyicisi olduğu görüşüne karşı çıkar. Erikson, gelişmeyi insan yaşamının tümünü kapsayan bir süreç olarak değerlendirir (Öztürk,2004).

Erikson ergenin temel görevinin "ego" bir diğer deyişle kim olduğuna ilişkin bir kimlik geliştirmek olduğu ifade etmiştir. Kimlik, bir devamlılık ve süreklilik duygusu olarak tanımlanabilir. Ayrıca kimlik ;geçmişi, şimdiyi, geleceği birbirine bağlayarak bir kendilik duygusunun oluşmasına yardımcı olur (Yılmaz,2000).

Erikson ergenlikle birlikte zihnin olgunlaştığını bildirmiştir. Ergen içinde bulunduğu bilişsel, toplumsal ve fiziksel şartların onu yetişkin rollerine hazırladığını duyumsar. Bu durum kimlik oluşumuna olumlu yönde etki yapar. Ergen zihinsel olgunlaşmanın etkisiyle hayatına yön verme, kim olduğunu sorgulama becerileri kazanır (Grotovent,1995).

Bu dönemde ergenin farklı yaşantılar, roller deneyip kimlik ve yetişkin rolleri üzerinde fikir sahibi olduğu, kesin bağlanmalardan kaçarak arayış içinde bulunduğu belirtilmiştir (Cloutier,1997).

Normal gelişim süreci içinde çocuk ya da ergenin benliğine örnek olarak diğer kişileri seçip onlara benzemeye çalışması yani model alma; öğrenme

süreçlerinin bir parçası olarak yaşanmaktadır. Ancak kişi kişisel değerlerini ve yeterlilik duygularını özdeşim gruplarına aşırı oranda bağlamışsa, özdeşimin yetersiz kaldığı zorlanma durumlarında ya da özdeşim grubunun düş kırıklığı yaratması sonucu kendine olan saygınsı da kolayca yitirebilir (Geçtan,1997).

Öztürk, özdeşimi (identification) "başka bir kişinin özelliklerini, duygu ve davranış biçimlerini, değerlerini ve inançlarını benimseyerek kendi benliğimize sindirip kişiliğimizin bir parçası haline getirmek " olarak açıklamaktadır (Öztürk,2004).

Akran grubunun da bu sırada önemli bir etkisi vardır. Ergenler çevrelerinde kendilerine uygun rol modeli bulamadıklarında ya da kendilerine yakıştırılan rolleri reddettiklerinde kendi akran gruplarında farklı roller denerler. Grup içinden geribildirim alır böylece uygun buldukları yönleri benliklerine eklerler (Yılmaz,2000).

Erikson ; kimlik, kimlik bunalımı ve kimlik karmaşası kavramları üzerinde durmuş ve kimlik bunalımını ergenin toplumun kendisinden beklediği sandığı rolü kabullenememesi olarak açıklamıştır (Köroğlu,2004)) .

Kimlik dönemeci (identity criris) kişinin kimliğini yerine oturtma çabaları ve her gencin farklı yoğunlukta yaşadığı doğal bir süreç olarak tanımlanmıştır (Erikson,1968).

Kimlik karmaşası (identity confusion) ise gencin bu dönemeci ağır bunalımlarla aşmaya çalışmasıdır. Ruhsal çökkünlük, aşırı taşkınlık, antisosyal davranışlar hatta şizofreniye benzer belirtiler ortaya çıkabilir. Kimi zaman ters kimlik (negative identity) kendisinden beklenenin tersi davranışlar sergileme şeklinde yerleşebilir (Öztürk,2004).

Aşırı uçlara sapma, cinsel kimliğe ilişkin şüphe duyma, yetersizlik duyguları anksiyete, ebeveynlere ve topluma aşırı derecede karşı gelme kimlik bocalaması

belirtileri arasındadır. Bireyin kimlik duygusunu elde etmeye çalışmakta isteksiz olması, rol karmaşası, yabancılaşma ve yalıtım, kalıcı karmaşa duygusunun oluşmasına neden olur .

Ergenin kendini değerli ve yeterli hissetmesi ve kimlik oluşturma sürecinde ebeveynlerinin kendisine destek vermesi oldukça önemlidir. Aileler çocuklarına sundukları yaşam deneyimleri sayesinde onları bağımlılıktan bağımsızlığa; izole olmaktan diğer insanlarla bütünleşmeye taşımaktadırlar (Siyez,2006) .

II.1.2.4. Sosyal Gelişimsel Kuram

Hawinghurst gelişim görevlerini tanımlamıştır. Bu görevlerin başarı ile tamamlanması toplumun bireyi onaylamasına, bireyin mutlu ve kendiyle barışık olmasına, daha sonraki görevlerin daha kolay gerçekleşmesine yardımcı olur (Yılmaz,2000). Gelişim görevleri çerçevesinden bakıldığında ergenlik; hayatın tüm alanlarında yetişkin dünyasına, rol ve gereklerine hazırlanmak için yaşanan değişim süreci anlamını taşımaktadır (Gander ve Gardiner,1993).

Hawinghurst 'un gelişim görevleri:

1. Sosyal yaşama katılmak için istek duymak ve katılmak
2. Eril ya da dişi olarak toplumsal cinsiyet rolünü gerçekleştirmek
3. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili şekilde kullanmak
4. Ebeveynlerinden ve yetişkinlerden bağımsızlığını kazanmak
5. Her iki cinsten akran grubuyla da olgun ilişkiler kurmak
6. Ahlak anlayışı geliştirmek ve ideoloji sahibi olmak
7. Bir mesleğe hazırlanmak
8. Evlilik ve aile yaşamına hazırlanmak

II.1.5. Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget, zihinsel gelişimi incelemesinin ardından dört aşamadan oluşan kuramını oluşturmuştur. Gelişim dönemleri bireysel farklılıklara rağmen evrenseldir. Bireyin yaşadığı topluma ait kültürel özelliklerin etkisiyle bu aşamalardan faklı sürelerde geçilir ya da bir gelişim dönemine takılma görülebilir. Buna karşın

evrelerin sıralaması değişmez. Piaget, dönemler arasında niteliksel bir farklılık olduğunu, her dönemin bir sonraki dönem ile bütünlük içinde ilerlediğini ve çocuğun bu gelişim sürecinde aktif şekilde yer aldığını belirtmiştir (Yavuzer,1997).

Piaget'in dönemleri:

1. Duyusal-Motor Dönem (Sensory-Motor Stage) : 0-2 yaş.
2. İşlem Öncesi dönem (Preoperation): 2-7 yaş.
3. Somut İşlemler Dönemi (Concrete Operational Stage) :7-11 yaş.
4. Soyut İşlemler Dönemi (Formal Operational Stage): 12-15 yaş.

II.1.2.6.Ergen Benmerkezciliği

Piaget, ergen benmerkezciliğini, özne-nesne etkileşimi içinde tanımlamıştır. Ergen, kendi düşünceleri ile diğerlerinin düşünceleri arasında ayrım yapmakta zorlanır.Bedeni ile aşırı derecede ilgilidir ve yine herkesin onun bedeniyle ilgilendiğini ve sürekli kendisini izlendiğini düşünerek yaşar. Ergen kendisinin biricik olduğunu düşünür. Böylece kendi kişisel efsanesini yaratır. Ergenin benmerkezciliği, diğer kişilerin asıl duygu ve düşüncelerinin fark edilmesiyle kırılmaktadır (Elkind,1980).

II.1.2.7. Kültürel Antropoloji

Kültürel antropolojiye ilişkin ilk görüşler 1930'larda; Gesell, Freud, Hall ve Erikson'un insan gelişiminde biyolojiye öncelik tanıyan açıklamalarına tepki olarak başlamıştır. Batıda yapılan araştırmalar ve koşullar tüm toplum ve kültürlere genellenmektedir. Oysa farklı kültürlerde yaptıkları çalışmalar insan gelişiminde kültürel faktörlerin önemini vurgulamıştır.

İnsan gelişiminde kültürün önemini açıklayan çalışmalarda yetişkinlik ve çocukluk arasında zıtlıklar olduğu bildirilmiştir. Çocuklardan karşı gelmeden boyun eğmeleri, sorumluluk bilinci taşımaları beklenir, cinsel yaşamları engellenir yetişkinlerden ise tüm bunlara rağmen başat bir kişilik, başarılı bir cinsel rol ve sorumluluk duygusu istenir. Benedict bu zıtlıkların güçlüklere ve sorunlara neden olduğunu belirtmiştir (Benedict,1980).

II.1.2.8. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura ve Walters, ergenlik döneminin aşamalı olmadığını, gelişimin sürekli olduğunu savunurlar. Bandura, ergenliği bir fırtına ve stres dönemi olarak tanımlamamıştır (Muuss,1975).

Ergenler kendilerine benzer değer sistemleri ve davranış şekillerine sahip olan bireylerle aynı akran grubu içinde olmayı yeğlerler. Akran grubu ergenlerin kendi değer yargılarını güçlendiren ortamlardır. Ancak benlik yeterliliği ve reddedici benlik yeterliliğinin gelişiminde rol modellerin önemi vurgulanmaktadır (Bandura ,1980).

11.1.1.9.Ekolojik Kuram

Ebeveynleriyle sağlıklı ilişki içinde bulunmayan ve tek yönlü akran iletişimi yaşayan ergenlerin düşük okul başarısı, saldırganlık, sosyal izolasyon, alkol-madde kullanımı, depresyon ve suçluluk duyguları gibi problemler yaşayabilecekleri bildirilmiştir (Bronfenbrenner,1979). Arnet, bireyselleşme ve artan özgürlüklerin, medyanın ve şiddet modellerinin risk alma davranışını artırdığını ileri sürmüştür (Arnett,1999).

II.2.KİMLİK

Ergenlik döneminde oluşan kimlik duygusu ergenin doğuştan sahip olduğu benlik kuramına dayalı olarak oluşturulur. Kimlik duygusu, kişinin kendine özgü bir tarz içinde var olduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini duyumsamasıdır. Kimlik duygusu tek bir yaşantıdan değil zaman içindeki birçok deneyimin, sürecin bileşiminden oluşur: Benliğin zaman içindeki aynılık ve sürekliliği, benliğin roller içindeki aynılık ve sürekliliği, benliğin başkalarının gözündeki aynılık ve sürekliliği. Kimlik duygusunu doğuran ruhsal süreçler benlik imgesi, benlik tasarımı, benlik kavramı, id, ego, süperego, benlik kimliği ve ego kimliği olarak sıralanmaktadır (Yılmaz,2000). Yaptıklarımızın, başarılarımızın da kimlik duygusunun kalıcılığına

ve sürekliliğine bir katkısı vardır. Kimlik biçimlenmesi yaşam boyu sürse de asıl önemli noktası ergenliktir. Kimlik biçimlenmesi büyük ölçüde bilinçdışı bir süreçtir.

Benlik ve kimlik kavramları zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Benlik ve kimlik arasındaki farkı Kohut açık bir şekilde ortaya koymuştur. Kohut'a göre kimlik ileri ergenlik ve erken yetişkinlik döneminde oluşur. Bu zamana kadar gelişen benlik ile sosyal ve kültürel etmenler arasında etkileşim vardır. Benlik, doğum ile birlikte oluşmaya başlar. Kimlik daha çok ergenlik döneminde sosyal bir konum kazanma çabası ile gelişmektedir. Benlik, çocuğun erken benlik nesneleriyle ilişki içindeyken kurduğu ve kişiliğin özünü oluşturan derin bir psikolojik kavramdır. Benlik güç ve başarı çabalarının doğduğu temel kişilik katmanlarını, idealize edilen hedefleri ve idealler ile hırslar arasında kalan temel yetenekleri içermektedir (Kohut,1971).

Geçtan, olgun ve üretken bireyin kimlik duygusunun, benliğini kendisine yön verecek tüm güçleri yine kendi elinde bulunduran bir varlık olarak algılamasından kaynaklandığını savunur(Geçtan,1997).

Erikson ergenin asıl görevinin kişinin kim olduğuna ve geniş toplumsal düzende nerede bulunduğuna yanıt veren ego kimliği duygusu geliştirmek olduğunu ifade eder. Bu süreç zarfında ergen güçlü ve zayıf olduğu yanlarına ilişkin farkındalık geliştirir, diğer insanlarla ortak özelliklerini görmeye başlar , bir yandan da kendi biricikliğine yönelik algıları belirir. Farkındalıkla birlikte kişiliğin birçok yönü tutarlı şekilde benlik duygusuna dönüşmeye başlar ve benliğin bütünleşmesi arttıkça bu farkındalık kimlik duygusu halini alır (Erikson,1968).

II.2.1.Kimlik Statüleri

Marcia, Erikson 'un ergenlik döneminde kimlik duygusunun kazanılması ya da kimlik karmaşasının yaşanması yönündeki görüşlerinden hareketle Erikson'un bağlanma ve bunalım terimlerini temel alan kimlik süreci konusunda en detaylı çalışmalardan birini yapmıştır (Oflazoğlu,2000).

Bunalım, ergenin kimlik tanımı içinde mesleki, dini, ideolojik seçenekleri sorgulama sürecini; bağlanma ise bu seçeneklerden biri konusunda karar varmayı tanımlayan sözcüklerdir. Marcia, bunalım ve bağlanmanın varlığı ya da yokluğuna göre dört kimlik statüsü tanımlamıştır (Yılmaz,2000). Olumludan olumsuza doğru kimlik statüleri; başarılı kimlik, karasız kimlik, erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statüsü olarak sıralanırlar (Grotevent,1995).

Marcia, başarılı kimlik duygusu oluşturulması için ergenin farklı rolleri denediği bir bunalım yaşamasını olumlu olarak değerlendirmektedir. Bunalım yaşanmadan bağlanılmış olması Marcia için olumsuz bir aşama olarak tanımlanmıştır. Marcia'ya göre erken bağlanan kimlik statüsündeki ergenler anne, baba ya da yakınlarının istediği kimliği oluşturmaktadır, koşullar farklılaştığında ise uyum sorunları ortaya çıkmaktadır (Yılmaz,2000).

Bağlanma (commitment) kavramı irdelenecek olursa, başarılı ve erken bağlanmış kimlikler bağlanmış olma açısından olumlu nitelik taşımaktadırlar. Başarılı kimlik statüsünde sorgulama yapılmış, farklı düşünceler, inançlar gözden geçirilmiş, gelecek ve meslek hakkında arayışlar sürdürülmüş , dini ve politik alanda seçimlere yaklaşılmış ve net sonuçlara ulaşılmış, bağlanmalar yapılmıştır. Sorgulamanın yapılmış olması ve bağlanmış olmak başarılı kimlik statüsünü en olumlu kimlik noktasına taşımaktadır. Erken bağlanmış kimlik statüsünde ise sorgulama dönemi yaşanmadan çok erken bağlanmalar yapılmış, aile içinden ya da yakın çevreden bir model alınmış ve o kişinin değer sistemi, hayat görüşü, yaşamın tüm yönlerine ilişkin yaklaşımları aynen benimsenmiştir. Sorgulama yaşanmaması boyutunda olumsuzluğa yakın bir kimlik statüsü olarak görünse bile bağlanma yapılmış olması ve kararın, kabulün varlığı açısından erken bağlanmış kimlik statüsü , başarılı kimliğin ardından ikinci olumlu kimlik statüsü olarak değerlendirilebilir.

Bunalım (crisis) kavramına bakıldığında başarılı ve kararsız kimlik statülerinin bunalım ve sorgulama yaşamış oldukları görülmektedir. Kararsız kimlikte her ne kadar bağlanmalar yapılmamış olsa bile sıklıkla ;hayata , ideolojiye

kişilerarası ilişkilere, yetişkin dünyasına ve mesleğe ilişkin bir sorgu zinciri ergenin bunalımına hakimdir. Kendi kimliğine, kendi doğrularına bilerek ve isteyerek karar vermiş olma açısından bakıldığında bunalımın varlığı ve sorgulama yapmış olmak yani bağlanma çabası göstermek olumlu bir süreçtir.

Bunalımın bulunmaması boyutunda ise erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statüleri yer almaktadır. Erken bağlanmış kimlik karara varmıştır, kabul ettiği değerler ve inançlar vardır; ancak sorgulama yapılmamış olması, çok bilinçli olmayan seçimler ile örtüşmekte ve egonun fonksiyonel şekilde karar verme, başa çıkma gibi süreçlerinde bir olumsuzluk taşımaktadır. Kargaşalı kimlik ise bunalım dönemini sıklıkla yaşamamıştır ;ancak bunalım ve sorgulama yaşanmış olabilir. Kargaşalı kimliğe sahip bireyler genellikle bağlanma çabası göstermemekte, hayatın her alanına kayıtsız kalmakta, dönemsel olarak karar alsalar bile kolaylıkla bu kararları değiştirebilmekte , sabit ve net değerlere ulaşamamaktadırlar.

Ergenin birden fazla kimlik statüsüne sahip olması "geçiş" olarak adlandırılmaktadır. Yaşın ilerlemesi ile birlikte zaten bir morotoryum dönemi olan ergenlik (Erikson,1968) yerini kalıcı bağlanma ve seçimlere bırakacak, kararsız kimlik statülerinin başarılı kimliğe dönme şansları yükselecek ve başarılı kimlik statüsü oranları yetişkinliğe yaklaşmayla birlikte artacaktır (Waterman ve Goldman,1976).

II.2.1.1. Başarılı Kimlik Statüsü (Identity Achievement Status)

Bu kimlik statüsünde yer alan bireyler bir sorgulama ve bunalım dönemini atlatmış; iş ve ideoloji alanlarında bağlanma yapmışlardır. Alternatifleri detaylı şekilde sorguladıktan sonra sonuca ulaşmış, kişilerarası ilişkilerde kendilerine en uygun seçimleri belirlemişlerdir. Dünya görüşlerini oluşturma aşamasında ise kendilerine aktarılan verileri, inançları yeniden değerlendirmiş, çözüm niteliğinde görüş geliştirmişlerdir. Kararlı yapıları çevrenin ani değişimlerinden etkilenmemektedir. Bunalımlar aşılmış, kalıcı bağlanmalar yapılmıştır (Marcia,1967).

II.2.1.2. Kararsız Kimlik Statüsü (Moratorium Identity Status)

Bu kimlik statüsünde yer alan bireyler bunalım sürecini yaşamaktadırlar. İş ve ideoloji alanlarında seçenekleri soruştururlar ve bağlanma yapmak için çaba gösterirler. Anne babalarının istekleri onlar için hala önemlidir ;ancak ebeveyn ve toplum istekleri ile kendi istekleri arasında uzlaşmaya çalışırlar. Bağlanmaları henüz belli değildir. Kargaşalı kimlik statüsündeki bireylerden ise bağlanma yapma yolundaki çabalarıyla ayrılırlar (Varan,1990).

II.2.1.3.Erken Bağlanmış Kimlik Statüsü (Foreclosure Identity Status)

Bu kimlik statüsünde yer alan bireyler bunalım sürecini yaşamadan bağlanma yapmışlardır. Bu bağlanmalar, hiç sorgulamadan, ebeveynle ya da yakınındaki yetişkinle doğrudan yapılmıştır. Ergen kimliği, ebeveyn isteği yönünde oluşmuştur. Bu statüde bulunan kişiler kendilerine verilen kimliğe uygun ortamlarda yeterli iken farklı ortamlarda uyum güçlüğüyle sıkıntı içindedirler (Oflazaoğlu,2000).

II.2.1.4.Kargaşalı Kimlik Statüsü (Identity Diffusion Status)

Kargaşalı kimlik statüsünde bulunan bireyler bunalım yaşamış ya da yaşamamıştır. Ancak bağlanma yapmamışlardır. Genel bir ilgisizlik, kayıtsızlık içindedirler ve bağlanma çabası göstermemişlerdir. Kararları çevresel ve anlık durumlardan kolayca etkilenebilmektedir (Oflazaoğlu,2000).

Bunalım ve bağlanma ölçütlerinde, bağlanmış olma boyutunda başarılı ve erken bağlanmış kimlik statüleri; bağlanmanın yapılmamış olması boyutunda kararsız ve kargaşalı kimlik statüleri bulunmaktadır. Bunalımın varlığı boyutunda başarılı ve kararsız kimlik statüleri; bunalımın bulunmaması boyutunda ise erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statüleri yer almıştır (Adams,1985).

II.3.Kimlik Statülerine İlişkin Araştırmalar

Schiedel ve Marcia 18-24 yaş dağılımında kız ve erkek grupla yaptıkları araştırmada %41 erken bağlanmış, %30 başarılı, %21 kararsız, %8 kargaşalı kimlik statüsü saptamış ,başarılı ve kararsız kimlik statülerinin yaş ilerledikçe arttığını belirtmişlerdir (Marcia,1967).

Kroger yaptığı boylamsal çalışmada üniversite öğrencilerini ilk yıl ve iki yıl arayla olmak üzere incelemiş ; başarılı kimlik statüsünün %20'den %49'a yükseldiğini, kararsız kimliğin %33'ten %20'ye indiğini ,erken bağlanmış kimliğin %27'den %23'e , kargaşalı kimliğin ise %20'den %8'e düştüğünü izlemiştir. Marcia'nın da ifade ettiği gibi yaş ilerledikçe başarılı kimlik statüsünün arttığını bulmuştur (Kroger,1988).

14-18 yaş dağılımında erkek ergenlerle yapılan başka bir çalışmada Meilman ve Marcia'nın görüşleri doğrulanmış, başarılı kimlik statüsü puanının yaşla birlikte arttığı bildirilmiştir ; ancak erken bağlanmış kimlik statüsünde yaşa bağlı farklılaşma saptanmamıştır (Wires, Barocass, Hollenbeck,1994).

Varan da çalışmasında lise gençlerinde aralıklı uygulamalar yapmış ve lise 1'den lise 3'e geçildiğinde başarılı ve kararsız kimlik gibi olumlu kimlik statülerinde artış , erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statülerinde düşüş izlemiştir (Varan,1990).

Ülkemizde Eryüksel (1987) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında başarılı kimlik statüsüne erkeklerde , erken bağlanmış kimlik statüsüne kızlarda daha sık rastlamış ; her iki grupta da en sık kararsız kimlik statüsünü görmüştür (Eryüksel, 1987). Daha ileri yaş örneklemli çalışmalarda (40-60 yaş) kimlik statüsü gelişimi ve dağılımı açısından cinsiyete göre farklılaşma saptanmamıştır (Kroger,1997).

Çalışmalar erkeklerin arayış ,sorgulama içinde ve bunalıma daha yatkın olduğunu , kızların ise sıklıkla başarılı ve karasız kimlik statülerinde yoğunlaştığını (Read,Adams, Dobson,1984), kızların daha fazla bağlanma gerçekleştirdiğini (Lucas,1997) göstermiştir.

Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuk yetiştirme yaklaşımlarında sınırlayıcı ve geleneksel yönelimli ; orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ise çocuğun istek ve bağımsızlık arayışına karşı daha hoşgörülü oldukları görülmüştür (Eryüksel,1987).

Bireylerin okudukları okul ve sosyal çevreleriyle ilişkili şekilde kimlik statülerine dağıldıklarını gösteren çalışmalar Tarsus Amerikan Lisesi ve Tarsus devlet liselerinde Varan tarafından yürütülmüş; özel okul öğrencilerinde %83 olumlu, %17 olumsuz kimlik statüsü izlendiği, devlet liselerinde bu oranın %63 olumlu, %37 olumsuz olarak farklılaştığı görülmüştür (Varan, 1990).

II.4.1.EBEVEYN KABUL - RED (EKAR) KURAMI

Ebeveyn Kabul ve Reddi (EKAR) Kuramı Rohner tarafından ortaya atılmış(1975,1986) , çocuklukta anne-babayla ilişkide algılanan kabul ve reddin kişilerin çocukluk ve yetişkinlik dönemlerindeki psikolojik uyumları üzerindeki etkilerini inceleyen bir sosyalizasyon kuramı olarak tanımlanmıştır.

II.4.1.1. Sıcaklık

EKAR Kuramı ebeveyn sıcaklığını çocuğu kabul eden (sıcaklık, yakınlık, şefkat, sevgi) ve reddeden (fiziksel , sözel yaralayıcı davranışlar, sevgisiz yaklaşım) iki zıt kutupla kavramsallaştırmıştır. Ebeveyn- çocuk ilişkisinin niteliğine ve ebeveynin çocuğa karşı olan duygularını nasıl ifade ettiğine bağlı olarak anne-babanın sıcaklığı belirlenir.

Ebeveyn reddi dört biçimde görülmektedir: (Rohner, Brothers,1999)

a)Soğuk , donuk tutum

b)Fiziksel ya da sözel agresyon, hostilite

c) İlgisizlik ,ihmal

d)Ayrışmamış ret

Saldırganlık ve ihmal çocuğa karşı hissedilen öfke, kızgınlık, nefret, kötü niyet gibi duyguların davranışsal ifadeleridir. Saldırganlık fiziksel saldırganlık ve alay etme, küçük düşürme, küfür etme, kötü hissettirme, suçlama gibi sözel saldırganlık davranışlarını içermektedir (Rohner, 1986).

Ebeveynlerin çocuğun sağlık, korunma gereksinimlerini , duygusal ihtiyaçlarını karşılamadaki duyarsızlıkları ,çocuğun duygusal destek arayışına cevap vermemeleri "ihmal" olarak adlandırılmıştır (Rohner, 1986).

İhmalde anne ve baba fiziksel olarak çocuğun yanındadır. Ancak çocuk duygusal anlamda yalnızdır, ebeveynler çocuklarının ruhsal açıdan onlara ulaşmasına izin vermezler. Anne ve babasıyla duygusal etkileşime giremeyen çocuk yakınlık ve sıcaklıktan uzak şekilde kendi başınadır. Öfke ve kayıtsızlık duygusunun güdülediği ihmal davranışları , ebeveynin çocuğa fiziksel şiddet uygulaması yerine ondan uzaklaşmasına ve çocuğu duygusal yönden desteksiz bırakmasına neden olur (Rohner,1986).

Ayrışmamış red ise çocuğun anne babası tarafından sevilmediğine, yakın ilişkide kabul edilmediğine, istenmediğine yönelik hisleri ve inançlarıdır. Açık bir saldırganlık ya da ihmal söz konusu değildir (Eryavuz,2006).

Ayrışmış red, davranışlara dönüşmüş bir saldırganlık ve ihmal ya da ebeveynin düşmanlık ve kayıtsızlık duyguları şeklinde açıklanabilir. Ayrışmamış red ise kişinin ortada açıkça gözlenebilen red göstergeleri olmamasına rağmen çocuğun kendisini anne-babası tarafından gerçekten sevilmeyen, beğenilmeyen, umursanmayan, takdir edilmeyen biri gibi hissetmesi, diğer bir deyişle, anne-babası tarafından red edilmiş hissetmesi şeklindeki öznel yaşantılarını kapsar (Çetin,2005).

Rohner, çocuğun anne ve babasına ilişkin öznel değerlendirmelerine önem vermiş, ebeveynin red davranışından çok çocuğun bu ilişkiyi nasıl anlamlandırdığına odaklanmıştır bu nedenle de EKAR fenomenolojik bir yaklaşımdır.Açıkça gösterilen davranış ve tepkilerden değil, çocuğun ebeveynine ilişkin algıladığı sıcaklık, ilgisizlik ve saldırganlık gibi öznel değerlendirmelerinden yola çıkar (Rohner, 2000).

II.4.1.2. Kontrol

Aşırı izin verici olmak ve çocuğu aşırı derecede kısıtlamak ebeveyn kontrolünün iki uç noktasıdır .Ebeveynliğin bu boyutu çocukların yetişkinlik yaşamlarına taşıyacakları pek çok özelliği belirlemektedir (Rohner, 1986).

Çocuklarını belli kurallar dahilinde yetiştirmeyen, kontrol etmeyen, aşırı derecede izin verici olan ve çocuğu yönlendirmeyen, kendi başına kararlar almaya iten anne babalar düşük kontrollü ebeveynler olarak tanımlanmıştır. Sıklıkla çocuğun yalnızca fiziksel sağlığına ve güvenliğine odaklanırlar.

Aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışlarında ise, çocukların davranışlarının tamamı ile kontrol edildiği, her durum ve ortamda kısıtlamalar ve kurallar getirildiği ve çocukların bu kurallara uymaya zorlandığı görülmektedir. (Çetin,2005)

II.4.2.EKAR Kişilik Kuramı

EKAR, kişilik alt kuramında anne-babaları tarafından reddedilmiş çocuk veya yetişkinleri genel psikolojik uyumları doğrultusunda yedi kişilik özelliğinde sınıflandırmıştır:

1. Düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık veya düşmanlık veya saldırganlığın denetimiyle ilgili sorunlar
2. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık

3. Olumsuz öz-saygı
4. Olumsuz öz-yeterlik
5. Duygusal duyarsızlık
6. Duygusal tutarsızlık
7. Olumsuz dünya görüşü

EKAR , ebeveyn tarafından kabul edilmemiş olmanın çocuk ve yetişkinlerin kişiliklerinde belli eğilimlere yol açtığını vurgulamış, anne –baba red davranışlarının olumsuz etkilerini açıklamıştır.

Rohner (1986), ebeveyn reddi sonucu aşağıdaki kişilik özelliklerinden olumsuz uçlara yakın bir kişilik örüntüsü geliştirileceğini savunmuştur.

II.4.2.1.Saldırganlık – Pasif Saldırganlık ve Denetimleriyle İlgili Sorunlar

Anne babası tarafından yeterince sevildiğini, sahip çıkıldığını hissedemeyen ve onay görmeyen çocuk ebeveynine karşı kızgınlık, öfke ve düşmanlık duyguları geliştirecektir. Bireylerin bir kısmı bu düşmanca duyguları direkt, davranışlar yoluyla ifade edip sergilerken bir kısmı kırılmışlıklarını dışa vurmazlar ve öfke denetim problemleri yaşarlar.

Saldırganlık; kişinin bir başka kişiye, şeye veya kendisine kasıtlı olarak zarar vermesi veya böyle algılanması olarak tanımlanmıştır. Düşmanlık içsel bir nefret öfke veya kızgınlık duygusudur. Saldırganlık, öfke veya düşmanlığın davranış düzeyindeki ifadesidir ve birine ,bir şeye kasten fiziksel veya ruhsal olarak zarar verme olarak tanımlanmaktadır(Çetin,2005).

Pasif saldırganlık, saldırganlığın surat asma, yapılacak işleri sonraya erteleme, inatçılık şeklinde dolaylı yollardan ifade bulmasıdır.

II.4.2.2. Bağımlılık- Savunucu Bağımsızlık

Bağımlılık, Rohner tarafından en problemli olumsuz kişilik özelliklerinden biri olarak belirtilmiştir. "Bağımlılık" kavramı diğer insanların özellikle olumlu tepkisine duyulan duygusal ihtiyaç , diğerlerinin kendisini onaylamasına ilişkin istek ve beklentilerdir. "Bağımlı davranış" ise, çocukların veya yetişkinlerin kendileri için önemli olan kişilerden olumlu tepki alma girişimleridir (Rohner,1986).

Bağımlılık ve bağımsızlık ,bu kişilik özelliğinde iki uç noktadır. Ebeveynin dikkatini çekmeye yönelik davranışlar, ebeveynden ayrıldığında kaygılı, mutsuz güvensiz olmak ve yakın bir tepki beklemek çocuklarda bağımlılık ifadelerindendir. Bağımsız kişiler ise karşıdan olumlu tepki beklentisinde olmayan desteğe ihtiyaç duymayan, sıkıntılı anlarını kendisi aşmaya çalışan kişilerdir (Rohner, 1986).

Anne babası tarafından reddedildiğini algılayan bir çocuğun sevgi açığı giderek artacak, bulamadığı ilgi ve yakınlığı her fırsatta yeniden kazanmaya çalışacak ve onay görmeye ilişkin davranışlar sergileyecektir. İhmal edildiğini fark eden , düşmanca davranıldığını algılayan çocuklar duygusal olarak kendilerini izole etmeye, daha az ve daha donuk duygusal tepkiler vermeye başlayacak ve girişimlerini sınırlayacaklardır.

Reddin aşırı uçlarda olması ve travmatik şekilde algılanması , öfke , incinme duyguları çocuğun ebeveynlerinden uzaklaşmasına , onları model almamasına, anne babasını reddetmesine neden olabilir. Anne babasına ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebileceği mesajını taşıyan, bağımsızlık görünümündeki bu tür "savunucu bağımsızlık" çocuğun kendini daha fazla örselenmekten korumak ve incinme duygularıyla başa çıkmak adına seçmiş olduğu bir tarzdır.

Sıcak ve duyarlı bir şekilde kabul gören çocukların bağımlılık gereksinimleri sağlıklı şekilde pekişirken tabloya aşırı kontrol edici ebeveyn tutumu eklendiğinde bağımlılık ciddi bir artış gösterecektir ve Rohner bu bağımlılığa " immatür bağımlılık" adını vermiştir. Ebeveynlerin çocukların merak duygusunu ,aktif ve özerk davranışlarını engelleyen ,yeterlilik kazanmalarını, kendini tanımasını

engelleyen şefkatli denetimini "boğucu sevgi" (smother love) olarak isimlendirmiştir (Çetin,2005).

II.4.2.3. Özsaygı

Kişinin kendine ilişkin değerlendirmeleri ; benliğine ilişkin tutum, duygu düşünce ve algılarını içerir. Bu değerlendirmelerden biri özsaygı iken diğeri öz yeterliktir (Rohner, 1984/1999).

Kişinin kendini biricik ve değerli hissetmesi, kendinden memnun olması ve saygı görmeyi hak ettiğini düşünmesi ,çok ender şekilde bu inancının sarsılması olumlu özsaygıdır.

Saygıya layık olmadığını, diğerlerinin kendisinden üstün nitelikler taşıdığını düşünen, kendini değersiz olarak gören birey ise olumsuz özsaygıya sahiptir. Anne ve babanın çocuğu reddetmesi , duygusal yönden terk etmesi , sevgiye layık olmadığı mesajını vermesi çocuğun bu olumsuz düşünce ve duygularını artırmasına ve diğer kişilerle olan ilişkilerine de genellemesine yol açacaktır (Rohner, 1986).

II.4.2.4. Öz -yeterlik

Öz-yeterlik, kişinin kendi yeterliliğine ilişkin düşünce ve değerlendirmeleridir. Olumlu öz-yeterlik duyguları; kişinin kendisini sorun çözme becerisine sahip, başarılı , kendinden emin, özgüven sahibi ve sosyal açıdan yeterli biri olarak algılamasıdır. Olumsuz öz-yeterlik ise, kişinin kendini duygusal , sosyal ve mesleki yönden başarısız, yetersiz ve güvensiz olarak görmesidir (Çetin,2005).

Çok fazla eleştirilmiş, kısıtlanmış, az kabul görmüş ve yalnız bırakılmış çocuklar bu acı veren duyguları kişiliklerine mal edebilirler. Zamanla tüm yetersizliklerin kaynağı olarak kendilerini görmeye başlar , gittikçe bu değersizlik ve başarısızlık duygularını kimlik duygularına ekler ve öyleymiş gibi davranmayı seçerler. Bu düşünceler çocukların akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini ve yetişkinlikteki mesleki fonksiyonelliklerini negatif yönde etkiler (Yener,2005).

II.4.2.5. Duygusal Duyarlılık

Kişinin sevgi ve yakınlık duygularını kolayca ifade edebilmesi, uzun süreli ve sıcak ilişkiler kurabilmesi , kendisine yaklaşmak isteyenleri kolay kabul edebilmesi duygusal duyarlılıktır.

Duygusal yönden tepkisiz kalan ya da sınırlı tepkiler veren bireylerin de arkadaşlık ilişkileri ve sosyal davranışları olabilir. Ancak bu bireyler ilişkilerinde soğuk ve sınırlayıcı , kopuk" (detached), uzak ya da duygusunu ifade etmeyen tarzda davranabilirler.

Reddedilmiş çocuklar sevilmeyi öğrenemedikleri için yakın ilişkilerde ve sevgiyi paylaşmakta sıkıntı yaşarlar, örselenmekten kendilerini koruma amacıyla duygusal olarak geri çekilir, duygularının üzerini örterler. Duygusal küntlük ve apati ileri uçlar olarak örnek verilebilir (Çetin,2005).

II.4.2.6. Duygusal Tutarlılık

Bireyin engellenme, güçlük ve stresörleri çok fazla örselenmeden tolere edebilmesi , kolayca öfkelenmemesi, güç ve zorlayan durumlarda kolayca olay öncesi duygu durumlarına dönmesi duygusal tutarlılık olarak tanımlanmıştır.

Neşe, karamsarlık, gerginlik, depresif duygu durumu, sakinlik, yakın ve sıcaklık, düşmanlık arasında kolaylıkla gidip gelebilen kişiler duygusal açıdan tutarlı değildirler; engeller karşısında kolaylıkla alt üst olabilir, öfke duyabilirler.

Kendilerini ebeveynleri tarafından reddedilmiş olarak algılayan çocukların stres toleransları daha düşük, ego güçleri daha azdır; duygusal olarak daha az iniş çıkış yaşarlar , daha tutarlıdırlar (Rohner,1986).

II.4.2.7.Dünya Görüşü

"Dünya görüşü" kişinin var oluşun özünü olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesidir. Olumlu dünya görüşüne sahip birey için yaşam; güvenli, iyi dostça, tehdit edici olmayan , paylaşıma ve yaşamaya değer olarak görülür. Olumsuz dünya görüşünde ise yaşam güvensiz, tehlikeli, düşmanca, belirsiz ve kötü olarak algılanır. Kabul görmeyen çocuklar sıklıkla olumsuz dünya görüşüne sahiptirler ve güvensizlik, tehlikede hissetme duygularını giderek artan biçimde tüm yaşam alanlarına genellerler (Eryavuz, 2006).

II.4.3. EKAR Kuramına İlişkin Araştırmalar

Rohner (1975) farklı kültürel grupları incelediği çalışmasında ebeveyn kabul-reddinin çocukların ve yetişkinlerin kişilik gelişimi ve psikolojik uyumları üzerindeki etkilerinin ırk, etnik köken ve kültürden bağımsız olduğunu bildirmiştir.

Rohner ve Britner (2002), depresyon, depresif mood, saldırganlık ve öfke denetimiyle ilgili sorunlar, suç kültürü, alkol ve madde kullanımı ile algılanan ebeveyn reddi arasında bağlantı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

On dokuz ülkede yürütülen bir araştırmada baba tarafından reddedilmiş olmanın anne reddine oranla alkol ve madde bağımlılığında daha baskın bir risk faktörü olduğu görülmüştür (Vrasti ve Eisemann,1994) .

Barry, yaptığı çalışmada madde kötüye kullanım öyküsü olan bireylerin sevgi ve şefkatten yoksun , tutarsız disiplin uygulayan disfonksiyonel ailelerden geldiklerini saptamıştır.Babalar sevgisiz, düşmanca ve kabul edilemez olarak algılanırken anneler olgunlaşmamış, çocuksu ve aşırı koruyucu ya da çocuklarına karşı agresif olarak nitelendirilmiştir (Campo, Rohner,1992) .

Literatürde yer alan çalışmalarda işlevsiz ailelerde tutarsız ve çelişkili ebeveynlik rolü , fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, bastırılmış ve sınırlanmış duygusallık ve çarpık iletişim eğilimi olduğu görülmüştür (Campo, Rohner,1992). İşlevsiz ailelerin bir diğer olumsuz sonucu da kişinin psikolojik uyumunu güçleştirmesi, güven ve sorumluluğa karşı isteksizlik yaratması ve kişisel başarısızlık duygusudur.

Yürütülen bir çalışmada uyuşturucu kullanan ergenlerin çocukluklarına ilişkin olarak annelerini; düşmanca, içtenlikten yoksun,çocuklarının ihtiyaçlarına karşılık vermeyen ,onların düşünce ve önerilerini reddeden ,eleştiren, desteklemeyen , cesaretlendirmeyen ve duyarsız kişiler olarak algıladıklarını ;yine bu grubun yedi yaş civarında güvensiz, kişilerarası ilişkilerde başarısız, stresli bulunduğu; ergenlik sonlarına doğru ise kişilerarası yabancılaşma, içe kapanma, mutsuz, uyumsuz, antisosyal davranışlar sergiledikleri ortaya konmuştur (Rohner, Brothers,1999).

Haque (1988) araştırmasında annenin çocuğu kabul-reddi ile çocuğun özgüvenini bağlantılı görmüştür. Simons ve arkadaşları (1989) araştırmalarında ,ebeveyn reddinin çocuk ve ergenleri suça yönelttiği yönünde sonuçlar elde etmişlerdir.

Polat (1988) , Türkiye'de yürüttüğü çalışmada literatüre paralel şekilde anne sıcaklığı ve kabulünün bireyin kendine yönelik olumsuz öz-değerlendirmelerini azaltacağını görmüştür.

Erdem (1990) araştırmasında, yüksek red algılayan grubun aile içinde daha fazla çatışma bildirdiğini, bu kişilerin benlik kavramlarının daha olumsuz olduğunu, anksiyetelerinin daha yüksek izlendiğini ve akademik başarılarının düşüş gösterdiğini saptamıştır.

Eryavuz (2006) yürüttüğü çalışmada uzak ve reddedici, ihmalkar algılanmış olan ebeveyn- çocuk ilişkileri sonucunda bireyin yetişkinlik yaşamında genel psikolojik uyumunda bağımlılık-savunucu bağımsızlık, saldırganlık, azalmış duygusal duyarlılık gibi olumsuz birtakım izler taşıyabileceğini ifade etmiştir.

II.5.1.ERGENLİK DÖNEMİNDE MADDE KULLANIMI

Ergenlikte madde kullanım bozukluklarının gelişimini açıklayan farklı teoriler geliştirilmiştir. Bugüne kadar yapılan değerlendirmelerde üzerinde en çok durulan model biyopsikosoyal modeldir. Bu model, madde kullanımı etiyolojisini farklı faktörlerin etkileşimi ve birleşimiyle açıklayan eklektik modeldir: Biyolojik faktörler, ergenin psikolojik gelişimi, kişilerarası çevre belirleyicileri (akran işlevselliği ve ilişkileri), çevresel belirleyiciler, toplumsal koşullar ergenlerin alkol ve madde kullanımında etkili olan faktörlerdir (Ögel ve Tamar ,2006).

Bir diğer teori, duygu durumdaki dalgalanmaları değerlendiren hipotezdir. Bu hipoteze göre maddeyi deneme aşamasından bağımlığa geçişte dört evre vardır. Tüm bu evreleri belirleyen özellik, madde kullanımı ile ortaya çıkan duygudurumu değişiklikleridir.

1. **Duygudurumda oluşan dalgalanmaları öğrenme**: Deneme, araştırma, maddenin etkilerini tanıma evresidir. En fazla 4–5 kez madde kullanılmıştır. Birçok ergen ikinci aşamaya geçiş yaşar.
2. **Duygudurumda oluşan dalgalanmaları arama:** Daha çok sosyal kullanımdır, akran grubu içinde sık şekilde madde kullanılır. Üçüncü evreye her zaman geçilmeyebilir; ancak risklerin fazla olduğu bir aşamadır.
3. **Duygudurumda oluşan dalgalanmalarla aşırı uğraşma** (Operasyonel kullanım) : Bu aşamada kötüye kullanım söz konusudur, bağımlılık gelişmesi olasılığı oldukça yüksektir. "Hedonistik kullanım" maddenin öforik etkisini devam ettirmek, keyif almak amacını güderken ; " telafi edici " kulanım daha çok acıdan kaçınma , disforiyi giderme aracıdır.
4. **Normal hissedebilmek için madde kullanma** (Bağımlı kullanım)
   Bağımlılık gelişmiştir, kimyasal madde güçlü bir istekle ve kompulsif tarzda kullanılır (Ögel ve Tamar,2006).

Ergenlerin kullandıkları psikoaktif maddelerle yetişkinlerin kullandıkları maddeler arasında farklılık bulunmamaktadır. Ancak ergenlikte çoğul madde kullanımı son derece sıktır. Çoğul kullanımda amaç; maddelerin etkisini artırmak, asıl tercih edilen maddeye ulaşılamadığında diğer maddeyle idame etmek ya da primer maddenin zararlı etkisini dengelemek olabilir (Ögel ve Tamar,2006).

1991 yılında İstanbul'da yapılan araştırmada yaşam boyu en az bir kez alkol dışında psikoaktif madde kullanım oranı %2.2 iken bu oran 1995 yılında %4, 1996 yılında ise %4.2 olarak ölçülmüştür. Esrar en yaygın kullanılan psikoaktif madde iken erkeklerin kızlara oranla daha fazla madde kötüye kullanım öyküsü olduğu okullarda yapılan çeşitli araştırmalarda saptanmıştır (Ögel ve Tamar 1996).

II.5.2.Alkol Kullanım Riski ve Gelişimsel Dönemler

Ergenlik döneminde alkol kullanımı risk faktörleri; ailede içen birinin oluşu, çocukluktaki davranış problemleri, yapısal özellikler, depresyon, stresli yaşam olayları, aile çatışmaları, akran grubu etkisi ve kültürel faktörler olarak sıralanmaktadır (Ögel,Tamar,Evren,1998).

Çocukluk döneminde aile içinde sorunlu alkol kullanım öyküsü travmatik yaşantılara ve ciddi risk faktörü oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Çocukluk dönemi alkol başlangıcında sosyal öğrenme ve arkadaş çevresi eşzamanlı olarak düşünüldüğünde, aile bireylerinde alkol kullanımı daha baskın bir etken olarak saptanmıştır. Alkole başlamanın ilk 5 yılındaki alkol tüketim miktarı ve sıklığına bakıldığında ailede sorunlu alkol kulanım öyküsü bulunanlarda alkol kullanım şiddeti anlamlı derecede yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Alkole başlamada arkadaş çevresinin etkileri, akran grubunda paylaşılmış grup yaşantısı en sık rastlanan neden olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsallaşmanın aile dışı sahnesinde akran grubu ergenler için çoğunlukla aileye göre daha öncelikli ve önemli algılanmaktadır. Maddenin ulaşılabilirliği de diğer önemli risk faktörleri arasındadır (Ögel,Tamar,Evren,1998).

Alkole başlama yaşı küçüldükçe, özelikle erken ergenlik dönemi için geçerli olacak biçimde, alkol bağımlılığı gelişme olasılığının arttığı gösterilmiştir. Buna karşın erken yaşta alkole başlayanların daha sonra kötüye kulanım olarak alkolü devam ettirdikleri saptanmıştır. On iki yaş ve öncesinde alkol kullanmaya

başlayanların geç ergenlikte alkol kötüye kullanma veya problemli içme davranışı, alkole bağlı saldırganlık, yaralanma, alkolü taşıt kullanma, okuldan veya işten başka bir yerde olma ve diğer maddeleri kullanma riskinin yüksek olduğu bildirilmiştir. Erken ergenlik yaşları olan 10-12 yaş alkol bağımlılığı ve kötüye kulanım için yatkınlık dönemidir.

Çoğu kez alkole başlama nedenleri olarak görülen sıkıntı ve üzüntüyü giderme, merak, cesaret, eğlence, zevk, delikanlılık belirtisi, uykusuzluğu gidermek ve ekonomik gelirin düşük olması biçiminde öne sürülen durumların şimdiye kadar tanımlanmış, adları konulmuş risk etmenleri kapsamında analiz edilmesi güçtür.

Ergenlerde yapılan çalışmalarda depresyon, alkol kullanımında bir risk etmeni olarak görülmüştür. Ancak depresyonun ve stresin alkol kullanımıyla bağlantılı sorunlarla ilişkisi bulunsa da bunun tek başına alkol kullanımıyla ilgili olmadığı da ileri sürülmüştür.

II.6.1.RİSK ALMA DAVRANIŞI (RAD)

Risk sözcüğü belirsizliğe işaret etmektedir, doğrudan olumlu ya da olumsuz bir göndermede bulunmaz (Yılmaz,2000). RAD bazı araştırmalarda anormal, uyumsuz, sapan, normdışı, kuraldışı davranış ya da sapma olarak tanımlanmaktadır. Ergenin sağlık, eğitim, kişilerarası ilişkiler ve hayatını yönlendirme gibi alanlarda kendisi tarafından tehdit edilmiş olması şeklinde de açıklanabilmektedir. Uyuşturucu ve alkol kullanma, evden kaçma, sokak yaşantısı, yasalara karşı gelme, okul terki, kavga etme, okuldan kaçma ya da okul terki gibi davranışlar risk alma davranışlarıdır.

II.6.1.1.RAD Kuramları

RAD kuramları da ergenlik kuramlarından hareketle ortaya çıkmışlardır. Bilişsel süreçler, sosyal öğrenme, geleneksel değerlere bağlılık ve kişisel eğilimlerden her biri çeşitli teorilerde merkez olarak kabul edilmiş, kimi kuramlar da eklektik bakış açısı geliştirmişlerdir.

RAD 'ın önlenmesi konusunda ergenin risk alma davranışına ilişkin tutumlarını, inançlarını etkilemek ve reddedici benlik yeterliliğinin güçlendirmek önerilmiştir (Petraitis, Flay ve Miller,1995) .

Nedenselleştirilmiş eylem kuramında, inanç ve tutum kavramlarının yanı sıra benlik yeterliliği (self-efficacy) kavramını geliştirilmiştir (Petraitis,Flay, Miller,1995). Benlik yeterliliği; davranışın başarıyla tamamlanması üzerindeki kontrol ya da davranışın güç ya da kolay algılanması şeklinde tanımlanmıştır. Benlik yeterliliğinin davranışlar üzerindeki belirleyici etkisi önemle vurgulanmıştır. Kişi bir davranışı güç ya da tamamlanamaz olarak değerlendiriyorsa o davranış için çaba göstermeyecek; ancak yüksek kontrol hissettiğinde ya da başarılı olma beklentisi içinde bulunduğunda bu davranış için çaba harcayacaktır.

Reddedici benlik yeterliliği (refusal self-efficacy) ise ergenin, davranışa katılmak istemediği durumlarda sosyal baskıya direnme ve davranışı göstermeme gücü olarak tanımlanmıştır. Reddedici benlik yeterliliği, ergenin bulunduğu tüm ortamlardaki riske açık akran davranışlarına karşı hayır diyebilme yetisinin tam olarak gelişmesine yardımcı olacaktır (Petraitis, Flay ve Miller,1995).

Sosyal ekolojik model temsilcilerinden Kumpfer ve Turner, madde kullanım nedeni olarak genel stres ve okul stresini, zorlayıcı yaşantıları göstermişlerdir. Öğrenme ortamında, okul yaşamında yoğun stres yaşayan ergen stresten kaçar ve RAD gösteren arkadaşlar edinir, risk alma davranışı için cesaretlendirilir ve ödüllendirilir (Petraitis, Flay ve Miller,1995).

Çevreden sürekli olarak negatif mesaj alan ergen düşük benlik saygısı ve zarar görmüş bir benlik edinir. Zarar gören ve reddedildiğini hisseden ergen ve onların savunmaya geçebilecek egoları geleneksel rol modeline yabancılaşabilir, geleneksel standartlara isyan edebilir. Tüm bunlara alternatif olabilecek bağlanmalarla benliklerini başarısız algılayabilir ve kendine yansıtılan benliğine ilişkin olumsuz değerlendirmeleri artırabilecek akranlarla ilişkiye geçebilir. Kaplan'ın çalışmasında düşük benlik saygısı, madde kullanan arkadaşlarla ilişkili olarak bulunmuştur (Yılmaz,2000).

II.6.2.Ergenlikte Uyum Problemleri ve Problem Davranışlar (PD)

Ergenlik döneminin uyum problemleri iki başlık altında toplanabilmektedir. İçselleştirilmiş problem davranışında, birey yaşadığı sıkıntıyı kendine döndürmüştür. Bu durumumda korku, bunaltı, depresyon ve psikosomatik yakınmalar yaşar. Dışsallaştırılmış problem davranışında, birey yaşadığı öfkeyi dışarıya yönlendirmiştir. Bu durumda da agresyon, hırsızlık, alkol ve madde kullanımı, yalan söyleme gibi sorunlarla karşı karşıya kalır. Boylamsal çalışmalar sonucunda, erken dönemde yaşanan PD'nin yetişkinlikte madde kullanımı ve yetersiz kişilerarası ilişki kurmaya neden olduğu bildirilmiştir (Siyez,2006).

PD ergenlerin, günlük yaşama uyum sağlamalarını güçleştirir. Uzun dönemde ergenin fiziksel ve ruhsal sağlığının ciddi anlamda tehdit edilmesine; yasal ve toplumsal kuralların ihlal edilmesine neden olur (Jessor,1987). PD ergenin gelişim görevlerini başarmasına, kendinden beklenen sosyal rolleri yerine getirmesine, yeterlik ve başarı duygusunu hissetmesine ve genç yetişkinlik dönemine geçmesine engel olan davranışlardır (Jessor,1991). PD'nin RAD'dan farkı kişinin sonuçlar hakkında bilgi sahibi olmasıdır.

Yüksek yıkıcılık toleransı, akademik başarıya önem verme, geleceğe yönelik olumlu beklenti içinde olma ve okula yönelik olumlu tutumlar, uygun ebeveyn modeli, algılanan sosyal desteğin yüksek olması, aile ilişkilerin yeterli olması PD gelişme olasılığını azaltmaktadır. Burada bildirilen olumlu kazanımlar çocukların

geleceğe yönelik beklentilerini şekillendirmekte ve özsaygılarını artırmakta,reddedici benlik yeterliliğini geliştirmektedir (Siyez,2006).

11-14 yaş arası 189 ergenle yapılan araştırma sonucunda ; tek ebeveynle ya da yeniden evlenen ebeveynle yaşayan ergenlerin bütün ailelerde yaşayan ergenlere oranla daha çok kavgaya karıştıkları ve madde kullandıkları belirtilmiştir (Turner,Irvin,Tschan ve Millstein,1993). Babanın yokluğu ya da ayrı yaşaması durumunda akran baskısının ve riskin artış gösterdiği görülmüştür (Farrel ve White,1998).

Aileleri, arkadaşları, okul yönetimi ve yaşadıkları çevre tarafından denetlenen ergenlerin RAD olasılığının daha düşük olduğu açıklanmıştır. Lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada arkadaş ve aile değerlerinin uyuşmadığını algılayan ve problem davranışların arkadaşlar tarafından onaylandığını belirten ergenlerin problem ve riskli davranışlara daha açık olduğu bilinmektedir (Jessor ve Jessor, 1977). Literatürde yer alan kimi çalışmalar ergenlerin şimdiki statü ve kimliklerini belirlerken arkadaşlarının beklentilerini dikkate aldıklarını; ancak gelecekteki rol ve statüleri belirlerken ebeveynlerinin beklentilerini dikkate aldıklarını bildirilmiştir (Siyez,2006).

PD Teorisi; RAD ve kişisel özellikleri üç bölümde inceler (Yılmaz,2000). Uzak (Distal) özellikler kişisel inanç ve yapıları içerir. Ergenin sosyal ve kültürel olarak yabancılaşması, sapmış davranışlarının cezalandırılmadığı ve geleneksel davranışlarının ödüllendirilmediği çevrede yaşaması riskli davranışı artıran nedenler arasında görülmektedir. Orta (Intermediate) özellikler kişisel değer yargılarını ve ergenin öncelikli hedeflerini içerir. Akademik başarı açısından düşük beklentiye sahip olmak, ebeveynden bağımsız olmayı hedeflemek, akran grubuyla yoğun ve yakın ilişki, düşük okul başarısı riskli davranışın artmasında etken olmaktadır. Yakın(Proximal) özellikler, kişisel kontrol yapısını tanımlar. Ergenler risk alma davranışına katlanabiliyorsa ve yararına inanıyorsa o davranış için risk altındadır (Petraitis, Flay ve Miller,1995).

Kişilik sistemi, algılanan çevre sistemi ve davranış sistemi içinde yer alan koruyucu faktörler değerlendirildiğinde ,kişilik sistemi içinde yer alan değişkenlerin yordamaya katkısı diğerlerine oranla daha fazladır (Siyez,2006).

II.6.3.Kişilik Bozuklukları (KB)

Madde kullanımına sıklıkla; antisosyal, borderline ve narsisistik kişilik bozukluğu eşlik eder (Köroğlu,2004). Alkol ve madde bağımlığı sorunu olanlar arasında KB oranı %34.8 olarak saptanmıştır, KB'ları arasında antisosyal kişilik bozukluğunun (%23.5) en sık olduğu bildirilmiştir. Madde bağımlılarında görülen KB oranı, alkol bağımlılarına oranla daha yüksek olarak saptanmıştır (Kural, Evren, Çakmak, 2005).

Alkol bağımlıları arasında özgül bir kişilik yapısı tanımlanmamıştır. Ancak ortak kişilik özellikleri ve psikodinamik etmenler inkâr edilememektedir. Ego zayıflığı, kendilik değerini sürdürememek, kendine bakım kapasitesindeki yetersizlik göze çarpan yapısal eksiklikler olarak belirtilmiştir. Sosyal kabullenme, empati duyma, yardımseverlik gibi nitelikler işbirliğine açık olmaya işaret ederken ve sosyal bağlarla ilişkilendirilirken alkol bağımlılarında bu özellikler sıklıkla bulunmamakta manipülatif olma, intikamcılık görülebilmektedir (Sayın, Karslıoğlu, Arıkan ,Arslan ,2004).

Alkol bağımlısı bireylerin sıklıkla yenilik arayışları ve zarardan kaçınma davranışlarındaki yüksekliğin, ödül bağımlılıklarındaki düşüklüğün göze çarptığı belirtilmiştir. Yenilik arayışı yüksek bireyler; dürtüsel, meraklı, heyecanlı, çabuk sinirlenen, kolay bıkan, dikkatli, endişeli, korkak, inhibe, çok para harcayan düzensiz kişiler olarak tanımlanmaktadır. Zarardan kaçınma; utangaçlık, sosyal ketlenme belirsizlikten korkmak, başkalarını endişelendirmeyecek durumlara ilişkin kötümserlik olarak açıklanmıştır (Sayın, Karslıoğlu, Arıkan, Arslan,2004). Ödül bağımlılığı düşük bireyler ise; bağımsız, dik başlı ve kararsız kişiler olarak tanımlanmıştır.

II.6.4.AİLE

Bağımlılık gelişiminde ailenin tutumu önemli bir risk etkenidir. Ebeveynin şiddetli şekilde reddetmesi, kayıtsız ve pasif olması, aşırı otoriter tutum sergilemesi dengesiz ve tutarsız davranması, her şeye hoşgörüyle yaklaşması ve mükemmeli araması riskli davranışlardır. Bu tarz tutum sergilenen ailelerde yakınlık ve dayanışmanın gelişmesi güçtür. Böyle ortamlarda yetişen çocuklar kendilerini değerli hissetmezler; sorumluluk bilinci ve sorunla baş edebilme becerileri geliştiremezler. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin kalitesini belirleyen olumsuz etmenler içinde yetişen çocukların, daha az kendine güvenli oldukları ve madde kullanımı karşısında da aynı şekilde güvensiz davranışlar gösterip 'hayır' diyemedikleri belirtilmektedir (Tamar , Ögel , Çakmak,1996).

Bir kişinin ya da bağımlının sosyal ve mesleki işlev kaybı kişinin yakınlarına yük oluşturmaktadır. Bununla beraber madde kullanım bozukluğu sorunu olan bir gencin ebeveyni olmak utanma, küskünlük çaresizlik, kaygı, kızgınlık, korku, hüsran ve cesaretin kırılması gibi hislerin duyumsanmasına neden olmaktadır (Gümüş, Şahin ,Top,2002).

Bağımlılıkta ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim, disiplin yöntemlerinin tutarlılığı ve etkinliği, ebeveyn modeli, madde kullanımında risk etmenlerinin azaltılması ve koruyucu faktörlerin güçlendirilmesi son derece önemlidir (Ögel, Taner, Eke, Erol ,2004).

Ailenin madde kullanımına yönelik tutumları ve toleranslı yaklaşımları önemli bir risk faktörü olarak saptanmıştır (Newcomb, Felix-Ortiz,1992). Bağımlı ebeveyne sahip çocuklarda; düşük sosyoekonomik düzey, olumsuz yaşam olayları, evlilik çatışmaları, stresle yetersiz başa çıkma, istismar ve ihmal, aile içi şiddete tanıklık, madde kötüye kullanımı, intihar girişimi ve suç işleme davranışı riski yüksek bulunmuştur. Alkol bağımlılığı olan bireylerin çocuklarında DEHB, depresif

bozukluk, seperasyon aksiyetesi, yaygın anksiyete bozukluğu, enürezis normal populasyona göre daha sık görülmektedir.

Brook, "Aile Etkileşim Modeli"nde ebeveynlere olan duygusal bağlılığa sosyal öğrenmeye ve kişisel özelliklere dikkat çekmektedir. En temel nokta anne-çocuk ,ardından da ebeveyn- çocuk ilişkisi ve bağlanmadır (Yılmaz,2000).

Ebeveynin geleneksel değerlere sahip olması, ailenin psikolojik uyumunun yüksek olması, etkili ve destekleyici ebeveynlik stiline sahip olunması ; çocuk üzerinde aile kontrolünün sağlanması olarak belirtilmektedir.

Anne-çocuk bağlanması çocukta gelenekselliğin gelişmesine neden olur. Uyumlu ergenin RAD'ı azalacaktır. Bunun tersinin gelişmesi – anne ve çocuk arasında düşük bağlanma- risk alma davranışının artmasına neden olacaktır. 9-12. sınıflarda okuyan ergenlerle yapılan bir araştırmada aileye düşük bağlılığın okula devam konusunda kararsızlık ve madde, alkol kullanımıyla bağlantılı olduğu görülmüştür (Machamer ve Gruber,1998).

Aile etkileşim modeline göre ebeveyn çocuk arasında yetersiz ilişki olduğunda ergende; düşük başarı, ego bütünlüğünde ya da süperego gelişiminde yetersizlik, düşük benlik saygısı, isyankarlık, heyecan arama ve zayıf dürtü kontrolü oluşması beklenir.

Ebeveyn- ergen sorunlarına odaklanılarak, davranışsal kuram, bilişsel kuram ve aile sistemleri yaklaşımına dayanarak "Davranışsal Aile Sistemi Modeli" yapılandırılmıştır (Robin ve Foster,1989). Problem çözme-iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı gibi üç temel başlık altında altı varsayım bulunmaktadır (Yılmaz ,2000).

1. Her ailede bir denge vardır, ergenlik döneminde çocuğu olan ailelerde ergenin bağımsızlık arayışı, ebeveyn-ergen çatışmasına ve dengenin bozulmasına yol açacaktır.
2. Ailenin problem çözme ve iletişim becerilerindeki eksiklikler ailede çözümsüzlüklere neden olacaktır.

3. Aile üyelerinin aile yaşamı ya da diğer aile üyeleri hakkında edinmiş oldukları gerçekçi olmayan inanç ve düşünceler, aile üyelerinin birbirini yanlış anlamasına, anlaşmazlıklara, kızgınlık ve öfke duygularına neden olacak ve olumsuz aile ortamı ile noktalanacaktır.
4. Çatışma yaşanan ailelerde, çatışma yaşamayan ailelere oranla karşılıklı olumsuz davranış fazla ve olumlu davranış ise daha sınırlı olacaktır.
5. Anne-baba çatışması her zaman ebeveyn-ergen çatışmasına neden olmayacaktır; ancak bazı durumlarda bunun tersi söz konusudur, çatışmayı şiddetlendirebilmektedir.
6. Aile içi koalisyonlar ve üçgenleşme gibi aile bütünlüğünü bozan koşullar, ergen-ebeveyn çatışmasını artıracaktır (Robin ve Foster,1989).

Ergenlik döneminde pek çok aile ergenin bağımsızlık arayışı nedeniyle sıkıntı yaşayabilmektedir; ancak sağlıklı problem çözme ve iletişim becerilerine sahip, bütünlüğünü koruyan ve birbirleri ve aileleri konusunda gerçekçi inançlar taşıyan ailelerin problemlerini çözebileceklerini, aksi durumda ergenin riskli davranışlar göstereceğini ve diğer aile üyelerinin de olumsuz etkileneceğini belirten çalışmalar olmuştur (Yılmaz ,2000). Ergenlikte sağlıkla ilgili risk alma durumunu inceleyen çalışmalarda duygusal olarak kendilerini ailelerinden ayrı hisseden ergenlerin daha agresif oldukları ve madde kullandıkları bildirilmiştir. Duygusal olarak ayrı hissetme ise ailedeki kabul ve uyumla ilişkili bulunmuştur (Turner,Irvin,Tschan ve Millstein,1993).

Ergenin riskli davranışları denemeye açık olması, ebeveynlerin kaygı düzeyini dolayısıyla da kontrollerini artırmakta ve sürtüşme, çatışma ortaya çıkmaktadır. Ergenin bireyselleşme sürecinde olması ve bağımsızlık arayışı kontrol ile çelişmekte ve aile içi problemler artış göstermektedir. Ergen bir yandan ailesine ihtiyaç duyar, diğer yandan ebeveynlerin aşırı kontrollü tutumları ergenin ailesiyle bir savaşa girmesine neden olur. Bu durum saldırganlık, alkol madde kullanımı gibi olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir. Ergenler ailelerinin bu aşırı kontrollü tutumlarına boyun eğseler de kendilerini yalnız ve çaresiz hisseder ya da depresif duygu yaşarlar.

Bir çalışma okul devamsızlığı olan, sınıfta kalmış ve okulu terk etme riski bulunan ergenler ile bu özellikleri taşımayan ergenlerin ailelerini (KG) karşılaştırmıştır. Okuldan atılma riski taşıyan ergenlerin ailelerinden sadece %5'inin,

KG'nun ise %49'unun dengeli aile özellikleri taşıdığı bildirilmiştir. Risk altındakilerin ailelerinin %51'inin düşük uyum düzeyinde, KG'nun %65'inin en düşük uyum düzeyinde bulunduğu bildirilmiştir. Düşük eğitim seviyesindekilerin %90'ının yüksek eğitim seviyesindekilerin %14'ünün okuldan atılma riski taşıdığı belirtilmiştir (Vickers,1994). Anne-ergen iletişiminin ergen madde kullanımında etkili olduğunu ve varyansın %5 'ini açıkladığını; ancak bu dengede akran ilişkilerinin de önemini koruduğunu görmüşlerdir. Sağlıklı ve yakın ergen –aile ilişkisinin akran iletişiminin olumsuz etkisini yumuşatabildiği bilinmektedir (Farrel ve White,1998).

Madde bağımlısı olan 40 ve olmayan 40 kişilik ergen gruplarının ailelerinin incelendiği araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, madde kullanan ergenlerin kullanmayanlara oranla anne ve babaları tarafından daha çok reddedildiklerini hissettikleri şeklindedir (Campo ve Rohner,1992). Aile reddi, düşük sıcaklık, destek ve izleme yetersizliği, aile içi şiddet gibi nedenler ergenin evden kaçmasına, sokak yaşantısına neden olmaktadır. Evden kaçma yaşantısı olan ergenlerin, olmayanlara oranla intihar girişimi, alkol ve madde kullanımı çok daha yüksek izlenmiştir (Ringwalt,Gren ve Robertson,1998). Crespi ve Sabatelli yaptıkları araştırmalarda evden kaçan ergenlerin ailedeki çatışmadan, ayrımlaşmış yapıdan ve istismardan uzaklaşma amacı taşıdıklarını ve riske açık hale geldiklerini bildirmişlerdir (Crespi ve Sabatelli,1993).

Ergene daha fazla özgürlük verilerek aile içindeki çatışmanın azaltılması, kısa zamanlı işlerle de olsa ergenin ekonomik özgürlük kazanması ve yetişkin yaşamına katılımına izin verilmesiyle ergenin yetişkinliğe geçişinin kolaylaşacağı vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2000).

BÖLÜM III

YÖNTEM

III.1. Araştırma Modeli

Araştırma betimsel bir çalışmadır. Denekler, madde bağımlısı ergenler ve madde bağımlısı olmayan ergenler olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. 55 madde bağımlısı ve 56 madde bağımlısı olmayan, iki gruptan oluşan toplam 111 katılımcı araştırmanın veri tabanını oluşturmuştur.

III. 2. Evren ve Örneklem

Çalışmada madde bağımlısı ergenler , madde bağımlılığı olan ergenler evrenini ; kontrol grubu ergenler ise madde kullanımı ya da bağımlılığı olmayan ergenleri temsil etmektedir.

III.2.1.Örneklem Grubunun Özellikleri

III.2.1.1. Deney Grubu (Madde Bağımlısı Ergenler)

Araştırmaya Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi 'ne (EGEBAM) başvuran 13-20 yaş dağılımında 47'si erkek , 8'i kız olmak üzere toplam 55 madde bağımlısı ergen alınmıştır.

Bağımlılık Formunda yer alan sorular açısından madde bağımlısı ergenler aşağıda tanıtılacaklardır.

Madde bağımlılığında tedaviye yönlendirme oranlarına göre, en büyük destek aileden gelmekte (%48.2) ve ardından birey kendisi yardım almayı kabul ederek (%35.2) tedavi merkezine başvurmaktadır.

Madde kullanımında %69.9'luk oranla esrar ilk sırada yer almakta ardından %19.6 ile uçucu maddeler gelmektedir. Ekstazi kullanımı sıklıkla çoğul kullanımda % 14'lük bir oranla belirmiştir. Alkol kullanımı % 9'dur.

Bağımlı ergenlerin alkol kullanmaya başlama yaşı 10 ile 17 yaş , madde kullanmaya başlama yaşı 9 ile 18 yaş , sigaraya başlama yaşı ise 7 ile 17 yaş arasında değişmektedir. Günde içilen sigara sayısı 4 taneden 2 pakete kadar çıkarken, sigara kullanım oranı %93'tür.

Daha önceki tedavi girişimlerine bakıldığında deneklerden yalnızca %29'u yardım aldıklarını, bu tedavilerin de %50'sinin poliklinik muayenesi olduğunu belirtmişlerdir. Yatarak tedavi olanların oranı %31'dir.

Deneklerin % 77'si ailelerinde alkol/ madde kullanımı olmadığını belirtmişlerdir. Yüzde 33 oranında ailede alkol kullanımı görülmüştür ve bu oranın kendi içindeki dağılımı %58 babanın alkol kullanımıdır.

Çocuklarının madde kullanımını öğrenen anne ve babalar arasında gösterilen ilk ilgiye bakıldığında %56 hem anne hem baba, %31 anne işaretlenmiş ve madde kullanım sorunuyla annelerin çok daha yakından ilgilenmiş oldukları görülmüştür.

Anne ve babanın maddeye alışmada sorumlu tutulma oranı genel olarak yakınlık göstermiştir ; ancak "çok sorumlu" seçeneğinde bu oran anne için %5.5 iken baba için %11.3 gibi daha yüksek bir değerdir " Hiç sorumlu değil " seçeneği anne için %76.4, baba için %71.7 olarak işaretlenmiştir.

Annelerin % 49'u babaların ise %64'ü sigara içmektedir. Annenin bir günde içtiği sigara sayısı 5 tane ile 2 paket, babanın bir günde içtiği sigara sayısı da benzer şekilde 8 tane ile 2 paket arasındadır.

Sokak yaşantısı, adli olaylara karışmış olma, çalışma öyküsü; kimi zaman nedensel açıdan kimi zamanda çift yönlü nedensellik döngüsünde madde bağımlılığında risk faktörleri arasında yer almaktadır. Sokak yaşantısı ve çalışma öyküsüne bakıldığında %67.9 sabaha kadar sokakta kalmış olma, %50 adli sorun %80.4 çalışma öyküsü belirmiştir.

III.2.1.2. Kontrol Grubu (Madde Bağımlısı Olmayan Ergenler)

Madde kullanımları ya da alkol/madde bağımlılıkları bulunmayan 13-20 yaş dağılımında 7 kız, 49 erkekten oluşan toplam 56 ergen araştırmanın kontrol grubunu oluşturmaktadır.

III.2.2 Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

III.2.2.1. Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Temel Demografik Verilerinin Karşılaştırılması

Araştırmada öncelikle bağımlı ve kontrol grubunun yaş, cinsiyet özellikleri ve sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin bilgiler sunulmuş ve tablolaştırılmıştır. Tablo 1 araştırmada yer alan bağımlı ve kontrol grubu deneklerinin demografik birtakım özelliklerini açıklamaktadır.

Sosyo-ekonomik düzey; anne ve babanın eğitim düzeyi, hanede yaşayan kişi sayısı, hanenin aylık geliri, ev ve araba sahibi olup olmama değişkenleri hesaba alınarak, Varan (2003) tarafından geliştirilen , güvenirlik ve geçerlik çalışması yapılmış olan Sosyo-Ekonomik Düzey Endeksi (SEDE) ile değerlendirilmiştir.

Tablo 1

Araştırmada Yer Alan Deneklere İlişkin Temel Demografik Veriler

			Bağımlı Grup (n :55)	Kontrol Grubu (n :56)	**Tüm Denekler** (n :111)
YAŞ		Ortalama	16.54	16.64	16.59
		(SS)	(1.54)	(1.50)	(1.52)
CİNSİYET	Kız	(f)	8	7	15
		(%)	%16	%12,5	%14
	Erkek	(f)	47	49	96
		(%)	%84	%87.5	%86
SED	Alt	(f)	16	16	32
		(%)	%29	% 28	%29
	Orta	(f)	24	15	39
		(%)	%44	% 26	%35
	Üst	(f)	15	25	40
		(%)	%27	% 46	%36

Araştırma örnekleminde yer alan ve yaşları 13 ile 20 arasında değişen 111 ergenin yaş ortalaması 16,59 olarak belirlenmiştir. Tablo-1'de görüleceği gibi, bağımlı ve kontrol grubu ergenlerinin yaş ortalamaları hemen hemen aynıdır. Bu yaş ortalamalarına uygulanan t-testi sonucunda, her iki grupta yer alan çocukların yaş açısından farklılaşmadıkları görülmüştür (t=.371; sd=110; p>.05). Araştırma evreninin yalnızca %14'ünü kızlar oluşturmuştur ($\chi^2_{1,\,111}$=.292 p>.05).

Tablo 1'de görülebileceği gibi, bağımlı ve kontrol grubunun, sosyo-ekonomik düzeylere dağılımı farklılık göstermemektedir. Elde edilen yüzdelere uygulanan ki-kare testi sonucunda, madde bağımlısı ve kontrol gruplarının sosyo-ekonomik düzeylere dağılımları benzer bulunmuştur ($\chi^2_{2,\,111}$=3.745 p>.05).

III.2.2.2.Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Akademik Yönden Karşılaştırılması

Deneklerin eğitim durumlarına bakıldığında yalnızca bir ergenin üniversite birinci sınıf öğrencisi , 11 kişinin 11. sınıf, 8 kişinin 10. sınıf, 7 kişinin 9. sınıf, 2 kişinin 7. sınıf öğrencisi,13 kişinin ilköğretim mezunu, 4 kişinin lise mezunu olduğu görülmüştür. Bir kişi özel okul, 4 kişi meslek lisesi öğrencisidir.

Okul terkine bakıldığında ise dağılım şu şekildedir: bir kişi 10. sınıf terk,3 kişi 9. sınıf terk , bir kişi 7. sınıf terk , 2 kişi 5. sınıf terk, 2 kişi 4. sınıf terk.

Sınıf tekrarı bağımlı grupta %27 oranında iken kontrol grubunda %18 olarak saptanmıştır. Okul devamsızlığında bu oran bağımlı grupta %47 " Çok az- Biraz" %22

" Oldukça Fazla" , % 31 oranında "Çok " ; kontrol grubunda ise %87 " Çok az- Biraz" ,% 9 " Oldukça Fazla", %4 oranında " Çok" seçeneği şeklinde denekler tarafından işaretlenmiştir. Okul devamsızlığı açısından bakıldığında iki grup arasında belirgin bir farklılık, bağımlı ergenlerde anlamlı derecede yüksek devamsızlık ortaya çıkmıştır.

III. 3.Veri Toplama Araçları

III.3.1. Bireysel Bilgi Formu

Sosyo-demografik bilgilerin ve kişinin kendi iletişim tarzına yönelik algılarına ilişkin verilerin toplandığı 37 maddeden oluşan bir formdur. Gelir, ebeveyn mesleği ve eğitimi, kişilerarası ilişkiler ve okul yaşamına yönelik sorular bulunmaktadır.

III.3.2. Bağımlılık Görüşme Formu

Madde bağımlısı ergenler için doldurulan görüşme formunda; kullanılan madde türü ve kullanım sıklığına, sokak yaşantısı ve adli sorun olup olmadığına, madde kullanım öyküsüne, var ise önceki tedavi yaklaşımlarına, yakın çevrede madde kullanan modelin varlığına ve ebeveynlerin madde kullanımından sorumlu tutulmasına yönelik bilgi alınmasını sağlayan 19 soru bulunmaktadır.

III.3.3. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği (BKSÖ)

Ölçek, 1984 yılında Grotevant ve Adams tarafından geliştirilmiş ve 1986 yılında Bennion ve Adams tarafından revize edilmiştir. Eryüksel ve Varan 1999 yılında ölçeği gözden geçirmiş , maddelerin gençlere uygunluğu ve anlaşılabilirliği üzerinde durarak ölçeğe son halini vermişlerdir. Bu son çalışmalarda iç tutarlılık katsayıları şu şekilde saptanmıştır: Başarılı kimlik statüsü .86, Kararsız kimlik statüsü .86, Erken bağlanmış kimlik statüsü .94 ve Kargaşalı kimlik statüsü .88

Ölçekte ideolojik ve kişilerarası ilişkiler olmak üzere iki temel alan bulunmaktadır. Her iki alanda da 32 madde yer almakta ve alt birimler başarılı kararsız, erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statülerinde ikişer soru ile toplam sekiz sorudan oluşmaktadır.

A.İdeolojik Alan

1.Meslek

2.Politik görüş

3.Dini inanç

4.Gelecek yaşam planı

B.Kişilerarası Alan

1.Flört

2.Boş zaman

3.Aile

4.Arkadaş

Maddeler “Çok Doğru”, “Oldukça Doğru”, “Biraz Doğru”, “Yanlış” “Oldukça Yanlış”, “Çok Yanlış” şeklinde altılı likert tipinde yanıtlanmaktadır. Her kimlik statüsünde 16 soru bulunmaktadır ve test puanı kimlik statüsü için 16 ile 96 arasında dağılım göstermektedir. Dört statüden elde edilen puanlar kesme noktaları ışığında değerlendirilerek kimlik statüsü belirlenir. Tüm deneklerin ilgili kimlik statüsünden aldıkları puanların toplanarak denek sayısına bölünmesiyle kimlik statülerinin ortalama puanları hesaplanır. Statünün kesme noktası, ortalama puan ile standart sapma değerinin toplamıdır.

Tüm kimlik statülerinden elde edilen puanlar ilgili kimlik statülerinin kesme noktalarının altında ise deneğin kararsız kimlik statüsünde olduğu sonucuna varılır. Birden fazla kimlik statüsü puanı kesme noktalarını aşmış ise kişinin geçiş yaşadığına karar verilir. İlgili kimlik statüsü puanı kesme noktasının üzerinde kalan ve diğer kimlik statüleri puanları ilgili kesme noktalarının altında kalan puanlar doğrultusunda kişinin kimlik statüsü belirlenir.

III.3.4. Ebeveyn Kabul- Red /Kontrol Ölçeği (EKRÖAnne / EKRÖ Baba)

Ölçek Rohner ve arkadaşları tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul-reddini ölçmekte ve dört alt ölçekten oluşmaktadır. Deneklerin anneleri için doldurdukları EKRÖ, Anne EKRÖ, babaları için doldurdukları EKRÖ ise Baba EKRÖ olarak adlandırılmaktadır

1. Sıcaklık alt ölçeği (20 madde)
2. Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği (15 madde)
3. İhmal ve kayıtsızlık alt ölçeği (15 madde)
4. Ayrışmamış red alt ölçeği (10 madde)

EKRÖ maddeleri "hemen hemen her zaman doğru", "bazen doğru", "nadiren doğru", "hiç bir zaman doğru değil" biçiminde dörtlü likert tipi bir ölçek üzerinde yanıtlanır. Maddeler puanlandırılırken "hemen hemen her zaman doğru" yanıtı 4 puan, "bazen doğru" yanıtı 3 puan, "nadiren doğru" yanıtı 2 puan ve "hiç bir zaman doğru değil" yanıtı 1 puan ile değerlendirilir.Dört alt ölçekten elde edilen puanların toplanması ile katılımcının algılanan ebeveyn red ve kabulüne ilişkin EKRÖ toplam puanı elde edilir. Ebeveyn kabul-red/kontrol toplam puanı 60 ile 240 puan dağılımında bir noktada yer alır ; 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 240 puan en yüksek düzeyde red algısını ifade eder.

Rohner (1996) çocuğun algılamış olduğu ebeveyn kontrolünün değerlendirilmesi amacıyla 13 maddeden oluşan "Ebeveyn Kontrolü Alt Ölçeği"ni de çalışmasına eklemiş ve ölçeği ,"Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği" (EKRÖ/K) olarak yeniden adlandırmıştır. Kontrol boyutunun bir ucunda düşük ebeveyn kontrolü (izin vericilik), diğer ucunda ise katı ebeveyn kontrolü (kısıtlayıcılık) yer almaktadır. EKRÖ/K'nin Kontrol alt ölçeğinde yer alan maddeler, EKRÖ ile paralel şekilde , "hemen hemen her zaman doğru", "bazen doğru", "nadiren doğru", "hiç bir zaman doğru değil" biçiminde dörtlü Likert tipi bir derecelendirme üzerinde cevaplanır ve seçeneklere , sırasıyla 4, 3, 2, ve 1 puan verilerek değerlendirme yapılır. EKRÖ/K'nin Kontrol alt ölçeği puanları 13 - 52 puan dağılımında bir noktada yer alır ve, 13 ile 26 arasındaki puanlar düşük kontrolü, 27 ile 39 arasındaki

puanlar ılımlı kontrolü, 40 ile 45 arası puanlar sıkı kontrolü ve 46 ile 52 arasındaki puanlar ise katı kontrolü ifade eder.

Rohner ve Brothers (1999) Kontrol alt ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış ve eklenen ölçeğin ,algılanan ebeveyn kontrolünü güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirdiğini saptamışlardır. Varan (2003), EKRÖ/K'nin Türkiye'deki güvenirlik ve geçerlik çalışmasını yapmış ve ölçeğin ülkemizdeki çocuk ve ergenlerin anne-babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve kontrolünü güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçtüğünü belirtmiştir. 9 -18 yaş dağılımında 1657 denekle (821 kız - 833 erkek) yapılan çalışmada EKRÖ toplam iç-tutarlık katsayısı .96 olarak değerlendirilmiştir. Anne ve Baba Formlarına ait alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .82 ile .96 arasında değişirken, Kontrol alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı Anne Formu için .74, Baba Formu için .73 olarak hesaplanmıştır (Varan,2003).

III.3.5.Çocuk /Ergen Kendini Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)

KİDÖ, ebeveyn kabul-reddinin kişinin psikolojik uyumu üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla Rohner, Savedra ve Granum (1978) tarafından geliştirilmiştir. KİDÖ yedi alt ölçekten oluşmakta ve aşağıdaki kişilik özelliklerinin her biri test içinde altışar madde ile değerlendirilmektedir:

1. Bağımlılık (6 madde)
2. Düşmanlık/Saldırganlık (6 madde)
3. Öz-saygı (6 madde)
4. Öz-Yeterlik (6 madde)
5. Duygusal Duyarlılık (6 madde)
6. Duygusal Tutarlılık (6 madde)
7. Dünya görüşü (6 madde)

Ölçek maddeleri "hemen hemen her zaman doğru", "bazen doğru", "nadiren doğru", "hiç bir zaman doğru değil" seçenekleri ile dörtlü likert tipinde yanıtlanır.

Puanlama , “hemen hemen her zaman doğru” yanıtına 4 puan, “bazen doğru” yanıtına 3 puan, “nadiren doğru” yanıtına 2 puan ve “hiç bir zaman doğru değil” yanıtına 1 puan verilerek yapılır. Toplam KİDÖ puanı 42 (en düşük) ile 168 (en yüksek) puan arasında değişir ve kişinin genel psikolojik uyumunu yansıtır. Düşük puan sağlıklı psikolojik uyumun, yüksek puan ise psikolojik uyumsuzluğun göstergesi olarak kabul edilir (Rohner, 1986).

Kişilik Değerlendirme Ölçeği’nin Çocuk/Ergen Formu Rohner’le yapılan ortak çalışmada Varan (2003) tarafından Türkçeye çevrilmiştir; veriler ölçeğin ülkemizdeki Çocuk/Ergenlerin psikolojik uyumlarını güvenilir ve geçerli bir şekilde değerlendirdiğini göstermiştir.

Ölçeğin Türkiye’deki güvenirlik ve geçerlik çalışmasında, 9 -18 yaş dağılımında 1657 denekle (821 kız - 833 erkek) yapılan araştırmada Çocuk/Ergen KİDÖ alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .53 ile .80 arasında değiştiği görülmüşür. Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır.

III. 4.Veri Çözümleme Teknikleri

Verilerinin istatistiksel analizi “SPSS 12.0 for Windows” programı ile yapılmış, süreksiz verilerin analizinde ki-kare, sürekli verilerin analizinde ise t-testi, korelasyon, varyans analizi, MANOVA ve aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma verilerinin analiz sonuçlarına yer verilerek elde edilen temel bulgular özetlenmiştir. Bulguların sıralanışı, "Alt Problemler" alt başlıklı bölümü izlemiştir.

Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin kimlik statülerinin, ebeveyn kabul-red/ kontrol algılarının ve genel psikolojik uyumlarının karşılaştırılması üzerinde durulmuş, elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

IV.1 Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Kimlik Statüleri Açısından Karşılaştırılmaları

BKSÖ puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.752; $F_{8\ 100}$=4.128; p<.001) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde, madde bağımlısı ergenlerin başarılı, erken bağlanmış ve kargaşalı kimlik statüsü puanları madde bağımlısı olmayan ergenlerden anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Madde bağımlısı ergenlerin başarılı ve erken bağlanmış kimlik statüsü puanları konrol grubunun ilgili puanlarından anlamlı derecede düşükken, bağımlı ergenlerin kararsız kimlik statüsü puanları bağımlı olmayan ergenlerin puanından anlamlı derecede yüksektir. Tablo 2 , bağımlı ve kontrol grubu ergenlerinin kimlik statülerine dağılımına ilişkindir.

Tablo 2

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin BKSÖ Alt Ölçek Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

BSKÖ	Bağımlı Grup (n :55) Ortalama (SS)	Kontrol Grubu (n :55) Ortalama (SS)	F
Başarılı Kimlik	65.94 12.38	74.56 8.59	17.75**
Kararsız Kimlik	62.64 11.73	65.57 9.11	2.11
Erken Bağlanmış Kimlik	57.53 13.24	62.66 10.57	4.98*
Kargaşalı Kimlik	56.31 12.80	47.72 11.38	13.68**

**p<.001 *p<.05

IV.2Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Ebeveyn Kabul-Reddi ve Kontrolü Algılarının Karşılaştırılması

Araştırmanın ikinci alt problemi madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin, algıladıkları ebeveyn kabul-reddi açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır.

Bağımlı ve kontrol grubu deneklerinin anneleriyle ilişkide algıladıkları kabul-red açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları "grubun" (madde bağımlılığı) bağımsız değişken, Anne EKRÖ/K alt ölçek ve toplam puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) ile irdelenmiştir. Her iki grubun Anne EKRÖ/K alt ölçek ,toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Anne EKRÖ/K Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

Anne EKRÖ/K	Bağımlı Grup (n :55) Ortalama (SS)	Kontrol Grubu (n :56) Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	63.48 13.11	67.16 12.42	2.30
Saldırganlık	29.38 10.02	23.27 7.94	12.67*
İhmal	25.46 8.51	22.96 7.29	2.75
Ayrışmamış Red	19.83 6.53	15.80 5.54	12.22*
Kontrol	38.20 6.80	36.03 6.37	2.98
Toplam puan	111.18 34.42	94.88 30.15	7.05*

*p<.01

Anne EKRÖ/K puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.853; $F_{5, 105}$=3.626; p<.01) bulunmuştur. Ancak eşli karşılaştırmalara bakıldığında; madde bağımlılığı olan ve olmayan ergenlerin , Anne EKRÖ/K puanları açısından Saldırganlık, Ayrışmamış Red alt ölçeklerinde ve toplam ölçek puanlarında anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmüştür. Bağımlı ergenlerin Saldırganlık, Ayrışmamış Red alt ölçek puanları ve toplam Anne EKRÖ puanları kontrol grubu ergenlerinin ilgili puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Madde bağımlısı olan ve olmayan ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul-reddiyle ilgili olarak bir sonraki adımda baba ile ilişkide algılanan kabul-red üzerinde durulmuştur. Her iki örneklem grubundaki ergenlerin, babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, "grubun" (madde kullanımı) bağımsız değişken, Baba EKRÖ/K puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı MANOVA ile irdelenmiştir. Bu iki gruba ait Baba EKRÖ/K alt ölçek ve toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Baba EKRÖ/K Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

Baba EKRÖ/K	Bağımlı Grup (n :55) Ortalama (SS)	Kontrol Grubu (n :55) Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	60,65 12,568	64,43 13,76	2,14
Saldırganlık	29.90 10.76	22.52 7.66	16,60**
İhmal	28.92 9.93	25.04 7.94	4,93*
Ayrışmamış Red	20.43 7.65	15.34 5.00	16,51**
Kontrol	38.42 7.01	36.64 6.21	1,89
Toplam puan	118.60 36.32	98.48 31.63	9,20*

**p<.001 *p<.05

Baba EKRÖ/K puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.828; $F_{5, 99}$=4.123; p<.01) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde, madde bağımlılığı olan ve olmayan ergenlerin Saldırganlık, İhmal ve Ayrışmamış Red alt ölçekleri ile Baba EKRÖ/K toplam puanları açısından anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmüştür. Madde bağımlısı ergenlerin Saldırganlık, İhmal ve Ayrışmamış red alt ölçek ortalama puanları kontrol grubu ergenlerinin ortalamalarından daha yüksektir. Bağımlı ergenlerin Baba EKRÖ/K toplam puanları; bağımlılığı bulunmayan ergenlerin ilgili ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlenmiştir.

Anne kabul-reddi ile baba kabul reddi arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını irdelemek amacıyla, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin anne ve babalarına ait EKRÖ toplam puanları bağımsız gruplar için t-test yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Madde kullanan ergenlerin hem Anne EKRÖ, hem de Baba EKRÖ toplam puanları madde kullanmayan ergenlerin EKRÖ puanlarından anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (Anne için t=2.656, sd=109, p<.01; Baba için t=3.033, sd=103, p<.01).

IV.3.1 Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Genel Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılması

Madde bağımlılığında ergenlerin genel psikolojik uyumları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları araştırmanın bir diğer alt problemidir. Bağımlı ve kontrol grubunun psikolojik uyum açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları "grubun" (madde bağımlılığı) bağımsız değişken, KİDÖ alt ölçek ve toplam puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı Çok Yönlü Varyans Analizi ile irdelenmiştir. Bu iki grupta yer alan çocukların KİDÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin KİDÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

Çocuk KİDÖ	Bağımlı Grup (n :55) Ortalama (SS)	Kontrol Grubu (n :55) Ortalama (SS)	F
Saldırganlık	14.39 3.87	12.59 3.70	6.23*
Bağımlılık	16.16 3.89	16.40 3.15	.126
Öz-Saygı	11.80 3.03	9.88 2.46	13.28***
Öz-Yeterlik	12.08 3.18	10.40 2.89	8.56**
Duygusal Duyarlılık	13.85 3.71	11.86 3.47	8.53**
Duygusal Tutarlılık	17.71 3.35	16.24 2.75	6.39*
Dünya Görüşü	14.48 4.22	12.16 4.33	8.13**
Toplam Puan	100.50 14.27	89.54 12.92	17.92***

***p<.001 **p<.01 *p<.05

KİDÖ puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.833; $F_{7, 103}$=2.956; p<.01) bulunmuştur. Eşli karşılaştırmalar incelendiğinde, madde bağımlısı ergenlerin Bağımlılık alt ölçeği dışında tüm KİDÖ alt ölçek puanları ve toplam puan ortalamalarının madde bağımlısı olmayan ergenlerin ilgili puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

IV.3.2 .Bağımlı ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Deneklerin Bugünkü Uyumlarına İlişkin Değerlendirmeleri

Madde bağımlısı ve bağımlı olmayan ergenlerin bugünkü uyumlarına ilişkin değerlendirmeleri beş soru ile irdelenmiştir:

1. İnsanlara ne kadar güvenirsin?
2. Kendini yalnız hisseder misin?
3. Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsın?
4. Aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?
   a. Hareketli, girişken ve konuşkan biriyim
   b.Çekingen, kendi dünyasında ve pek konuşmayan biriyim
5. Arkadaşlarınla aran nasıl?
6. İnsanlarla ilişkinde aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?
   a. İnsanlardan uzak duran biriyim
   b.İnsanlara pek sokulmam,onların bana yakınlık göstermesi hoşuma gider
   c.İnsanlara karşı sıcak ve sokulgan biriyim

Bağımlı ve kontrol grubu ergenlerinin bu beş soruya verdikleri cevaplar aşağıda Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Madde Bağımlısı ve Madde Bağımlısı Olmayan Deneklerin Bugünkü Uyumlarına İlişkin Değerlendirmeleri ve İlgili Analiz sonuçları

			Bağımlı Grup (n:55)	Kontrol Grubu (n:56)	χ^2
İnsanlara ne kadar güvenirsin?					
	Çok	f	6	9	3.609*
		%	%40	%60	
	Biraz	f	33	39	
		%	%46.6	%53.4	
	Hiç	f	16	8	
		%	%66.7	%33.3	
Kendini yalnız hisseder misin?					
	Her zaman	f	8	1	5.923**
		%	%14	%2	
	Bazen	f	35	41	
		%	%64	%73	
	Hiçbir Zaman	f	12	14	
		%	%22	%25	
Günlük yaşamda diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsın?					
	Çok	f	12	11	1.520
		%	%52.2	%47.8	
	Biraz	f	34	40	
		%	%46.7	%53.3	
	Hiç	f	9	5	
		%	%64.3	%35.7	
Aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?					
	Hareketli, girişken ve konuşkan	f	30	36	.929
		%	%46.3	%53.7	
	Çekingen, kendi dünyasında	f	25	20	
		%	%55.6	%44.4	
Arkadaşlarınla aran nasıl?					
	Çok iyi	f	20	43	8.759***
		%	%31.7	%68.3	
	Biraz iyi	f	23	12	
		%	%66.7	%33.3	
	İyi değil	f	12	1	
		%	%92.3	%7.7	

Tablo 6: (Devam)

İnsanlarla ilişkinde, hangisi seni daha iyi anlatıyor?					
	Uzak duran	f	5	0	5.940*
		%	%100	%0	
	Karşıdan yakınlık bekleyen	f	25	24	
		%	%52	%48	
	Sokulgan	f	25	32	
		%	%43.9	%56.1	

$p < .05$ *, $p < .01$**, $p \leq .001$***

Madde bağımlısı ve bağımlı olmayan ergenler, Bireysel Bilgi Toplama Formu'nda yer alan ve deneklerin bugünkü uyumlarını araştıran maddelere verdikleri tepkiler açısından yalnızlık, arkadaşlık ilişkileri ve insanlara yakınlık alanlarında anlamlı düzeyde farklılaşmışlardır. Madde kullanan ergenlerin %14'ü kendisini her zaman yalnız hissettiğini belirtirken, madde bağımlısı olmayan ergenler arasında kendisini her zaman yalnız hissettiğini belirten sadece bir kişi olmuştur.

Bağımlı ve bağımlı olmayan ergenler , günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara duyulan ihtiyaç açısından da anlamlı düzeyde farklılaşmışlardır. Bağımlı grubun %52.2'si diğer insanlara "çok" ihtiyaç duyduklarını %64.3'ü ise "hiç" ihtiyaç duymadıklarını ifade ederlerken, kontrol grubunda bu iki uçta elde edilen yüzdeler sırasıyla %47.8 ve %35.7 olmuştur.

İçe veya dışa dönüklüğü irdeleyen soruya verilen cevapta bağımlı ergenlerin %55.6'sı kendisini çekingen ve içedönük olarak betimlerken %46.3'ü dışadönük şeklinde nitelendirmiştir

Arkadaşlarıyla ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirten deneklerin oranı kontrol grubunda %68.3 iken bu oran bağımlı ergenlerde %31.7 olarak belirmiştir. Arkadaşlık ilişkilerini "iyi değil" seçeneğiyle yanıtlayan bağımlı ergenlerin oranı %92.3 iken bu oran kontrol grubunda yalnızca %7.7 olarak görülmüştür ve anlamlı derecede farklılık ortaya çıkmıştır. Bağımlı olmayan grupta hiçkimse kendini insanlardan "uzak " seçeneğiyle değerlendirmemiş iken bağımlı grupta beş denek kendini diğerlerinden uzak olarak algılamıştır.

IV.4 Başarılı ve Kargaşalı Kimlik Puanlarının ve Algılanan Anne-Baba Kabul-Reddinin Yordanması

Araştırmanın bir diğer sorusu madde bağımlısı olan ve olmayan ergenlerin başarılı ve kargaşalı kimlik puanlarının yordanmasında çocuğun annesi ve babasıyla ilişkisinde algıladığı kabul-reddin göreceli katkılarının ne olduğudur. Sorunun cevaplanmasında BKSÖ puanı yordanan değişken olmuş, Aşamalı Regresyon Analizi uygulanmış ve başarılı kimliğin yordanmasında Anne EKRÖ Sıcaklık alt ölçeği puanı, kargaşalı kimliğin yordanmasında ise Baba EKRÖ saldırganlık alt ölçeği ve Anne EKRÖ İhmal alt ölçeği puanlarının en güçlü yordayıcı değişkenler olduğu görülmüştür. Aşamalı Regresyon Analizi başarılı ve kargaşalı kimlik statüleri için ayrı ayrı uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Kimlik Statülerinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

		R^2	R^2 Artış Miktarı	F	Std. β
BAŞARILI KİMLİK	1. Aşama Sıcaklık (Anne EKRÖ)	.064	.064	6.726*	.252*
KARGAŞALI KİMLİK	1. Aşama Saldırganlık (Baba EKRÖ)	.140	.140	16.144***	.374***
	2. Aşama Saldırganlık (Baba EKRÖ)	.177	.037	10.523***	.311**
	İhmal (Anne EKRÖ)				.201*

*p<.05; **p<.01

Tablo 7'de özetlenen bulgulara göre, başarılı kimlik statüsünün yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken, Anne EKRÖ Sıcaklık alt ölçeği puanı olmuştur. Anne EKRÖ Sıcaklık alt ölçeği puanı, tek başına başarılı kimlik statüsü puanlarındaki toplam varyansın %06'sını açıklamıştır.

Kargaşalı kimlik statüsünün yordanmasına ait Aşamalı Regresyon Analizi sonuçlarına bakıldığında, en güçlü yordayıcı değişkenin Baba EKRÖ Saldırganlık alt ölçek puanı olduğu görülmüştür. Baba EKRÖ Saldırganlık alt ölçeği puanı, tek başına, kargaşalı kimlik statüsü puanlarındaki toplam varyansın %14'ünü açıklamıştır. İkinci aşamada Baba EKRÖ'ye ait İhmal alt ölçek puanının yordama işlemine katılması ile bu oran %17'ye yükselmiştir.

IV.5 Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Deneklerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Anne-babasıyla ilişkide kabul algılayan ergenlerle red algılayan denekler arasındaki farklılıkların irdelenmesi araştırmanın bir diğer sorusudur. Bu iki grup ergen arasındaki farklılıkların incelenebilmesi için hem annesi hem de babasıyla ilişkide kabul algılamış denekler ile hem annesi hem de babasıyla ilişkide red algılamış deneklerin belirlenmesi gerekmiştir. Bu işlem, sürekli veri olan Anne ve Baba EKRÖ toplam puanlarının anne-babası tarafından "kabul" edilen veya "reddedilen" denekler olmak üzere kategorik veri şekline dönüştürülmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Anne veya babasıyla ilişkisinde kabul veya red algılayan denekler bu şekilde kategorize edildikten sonra, ikinci adımda, hem annesi hem de babası tarafından "kabul" veya "red" edilen denekler saptanmıştır. Yapılan inceleme sonunda 23 ergen hem anne hem de babasıyla ilişkisinde kabul algılayan grup olarak belirirken, 19 ergen hem anne hem de babasıyla ilişkisinde red algılayan grup olarak ortaya çıkmıştır.

IV.5.1. Anne –Babasıyla İlişkisinde Kabul veya Red Algılamış Ergenlerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıda, Tablo 8'de görülebileceği gibi, hem anne hem de babalarıyla ilişkilerinde kabul algılayan deneklerin Anne EKRÖ toplam puan ortalaması 73.05

(SS=5.33), Baba EKRÖ toplam puan ortalaması ise 73.61 (SS=5.74) olarak hesaplanmıştır. Hem anne hem de babalarıyla ilişkilerinde red algılayan deneklerin Anne EKRÖ toplam puan ortalaması 138.87 (SS=20.77), Baba EKRÖ toplam puan ortalaması ise 151.02 (SS=19.88) olarak bulunmuştur. Anne-babalarıyla ilişkilerinde kabul veya red algılayan grupların Anne ve Baba EKRÖ toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında, bu iki grubun p<.001 düzeyinde farklılaştığı belirlenmiştir (Anne EKRÖ için t=14.657, sd=40; Baba EKRÖ için t=17.828, sd=40).

Tablo 8

Anne-Babasıyla İlişkide Kabul veya Red Algılamış Ergenlere Ait Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ İle İlgili Analiz Sonuçları

	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler (n:23)	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Red Algılayan Denekler (n:19)	t
Anne EKRÖ Toplam Puan	73.05 5.33	138.87 20.77	14.657***
Baba EKRÖ Toplam Puan	73.61 5.74	151.02 19.88	17.828***

***p<.001

IV.5.2. Anne-Babasıyla İlişkide Kabul veya Red Algılamış Ergenlere Ait Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve Çocuk KİDÖ Ortalamaları İle İlgili Karşılaştırmalar ve Analiz Sonuçları

Yukarıda yer alan işlemlerden sonra, hem annesi hem de babasıyla ilişkide kabul algılamış ergenler ile hem annesi hem de babasıyla ilişkide red algılamış ergenler genel psikolojik uyumları açısından karşılaştırılmışlardır. Bu iki grubun farklılaşıp farklılaşmadıkları "grubun" (kabul/red) bağımsız değişken, KİDÖ alt

ölçek ve toplam puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) ile irdelenmiştir. İki gruba ait KİDÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Anne-Babasıyla İlişkide Kabul veya Red algılamış Ergenlerin KİDÖ Alt Ölçek ve Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

KİDÖ	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler (n:23)	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Red Algılayan Denekler (n:19)	F
Saldırganlık	11.50 3.14	13.36 4.05	2.75
Bağımlılık	17.77 3.42	15.52 2.71	5.30*
Öz-Saygı	9.22 1.71	12.88 3.53	18.56***
Öz-Yeterlik	9.27 2.05	12.63 3.11	17.07***
Duygusal Duyarlılık	10.72 2.58	14.78 3.75	16.67***
Duygusal Tutarlılık	15.81 3.44	16.91 2.69	1.26
Dünya Görüşü	11.31 4.49	14.78 4.57	5.97*
Toplam Puan	85.63 13.22	100.90 14.72	12.23**

***p<.001 **p<.01 *p<.05

Anne-babasıyla ilişkide kabul veya red algılamış ergenlerin KİDÖ puanlarına uygulanan MANOVA sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks lambda=.528; $F_{7, 33}$=4.208; p<.01) bulunmuştur. Tablo 9'da görüleceği gibi, anne-babasıyla ilişkide red algılanmış ergenlerin KİDÖ toplam puanları kabul algılamış ergenlerin ilgili ortalamasından anlamlı düzeyde yüksektir. KİDÖ alt ölçeklerine ait eşli karşılaştırmalar incelendiğinde, anne-babasıyla ilişkide red algılamış ergenlerin, Saldırganlık ve Duygusal Tutarlılık alt ölçekleri hariç tüm KİDÖ alt ölçek ölçümlerinde, anne-babasıyla ilişkide kabul algılamış ergenlere göre anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmüştür. Hem annesi hem babası tarafından red algılayan grubun Özsaygı, Özyeterlilik, Duygusal Duyarlılık ve Dünya Görüşü alt ölçek puanları annesi ve babası tarafından kabul algılayan gruba göre daha yüksekken, Bağımlılık alt ölçeğinde, red algılayan ergenlerin ortalama puanının, kabul algılayan ergenlerin ortalamasından p<.05 düzeyinde daha düşük olduğu bulunmuştur.

IV.5.3. Anne-Babasıyla İlişkisinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Benlik Kimliği Statülerine Dağılımlarının Karşılaştırılması

Hem annesi hem de babasıyla ilişkide kabul algılamış ergenler ile hem annesi hem de babasıyla ilişkide red algılamış ergenlerin karşılaştırılmasında son olarak BKSÖ puanları incelenmiştir. Bu iki grupta yer alan deneklerin farklılaşıp farklılaşmadıkları "grubun" (kabul/red) bağımsız değişken, BKSÖ alt ölçek puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) ile irdelenmiştir. İki gruba ait BKSÖ alt ölçek puan ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili MANOVA sonuçları aşağıda Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Anne-Babasıyla İlişkisinde Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin BKSÖ Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve İlgili MANOVA Sonuçları

BSKÖ	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler (n:23)	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Red Algılayan Denekler (n:19)	F
Başarılı Kimlik	76.72 12.11	68.34 10.32	5.40*
Kararsız Kimlik	65.95 10.25	66.42 10.02	.022
Erken Bağlanmış Kimlik	66.12 12.24	61.94 11.40	1.230
Kargaşalı Kimlik	45.09 12.19	59.20 12.44	13.02**

**p<.01 *p<.05

Tablo 10'da görülebileceği gibi, anne-babasıyla ilişkide kabul algılamış ergenlerin başarılı kimlik statüsü puanları hem anne hem baba tarafından red algılamış ergenlerin puanlarından anlamlı derecede daha yüksektir. Oysa beklenebileceği gibi hem anne hem babasına yönelik red algılamış ergenlerin kargaşalı kimlik statüsü puanları hem anne hem baba kabulünü algılamış ergenlerden daha yüksektir.

IV.5.4. Madde Bağımlılığı ve Algılanan Anne-Baba Kabul -Reddinin Karşılaştırılması

Ergenin kabul-reddi ile madde bağımlılığı arasında ilişkinin varlığı veya yokluğu kategorik verilerle de incelenmiştir. Anne-babasıyla ilişkide kabul veya red algılayan ergenlerin madde bağımlılığına dağılımı aşağıda Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11

Anne-Babasıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Madde Bağımlılığı Dağılımına İlişkin Frekans ve Yüzdeler

		Anne ve Babasıyla İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler	Anne ve Babasıyla İlişkisinde Red Algılayan Denekler	Toplam f (%)
Madde/Alkol Bağımlılığı Olan	f	7	12	19
	%	(%36.8)	(%63.2)	(%100)
Madde/Alkol Bağımlılığı Olmayan	f	16	7	23
	%	(%69.6)	(%30.4)	(%100)
Toplam	f	23	19	42
	%			

Tablo 11'de görülebileceği gibi, anne-babasıyla ilişkide kabul algılayan ergenlerin %70'inin madde bağımlılığı bulunmazken, anne-babasıyla ilişkide red algılayan ergenlerin %63'ü madde bağımlısıdır. Tablo 11'de sunulan yüzdelere uygulanan Ki-kare sonucunda, algılanan ebeveyn kabul-reddinin madde bağımlısı olup olmamaya bağımlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{1, 42}$=4.497, p<.05).

IV.6. Madde Bağımlılığı Olan ve Olmayan Ergenlerde Ebeveyn Kabul-Reddi, Ergenin Psikolojik Uyumu ve Benlik Kimliği Statüsü Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Araştırmanın bir diğer sorusu madde bağımlısı olan ve olmayan ergenlerin 1.Anneleriyle ilişkilerinde algıladıkları kabul-red (Anne EKRÖ), 2.Babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red (Baba EKRÖ), 3.Genel psikolojik uyumları (Çocuk KİDÖ) ve 4. Benlik kimliği statüleri (BKSÖ)arasında nasıl bir ilişki olduğudur. Konu, yukarıda sözü edilen dört değişken arasında Pearson Momentler Çarpımı korelasyonlar katsayılarının hesaplanmasıyla irdelenmiş ve elde edilen korelasyon katsayıları Tablo-12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerde Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, KİDÖ ve BKSÖ Arasındaki Korelasyonlar Katsayıları

	Anne EKRÖ	Baba EKRÖ	Çocuk KİDÖ	Başarılı Kimlik	Kararsız Kimlik	Erken Bağlanmış Kimlik	Kargaşalı Kimlik
Anne EKRÖ	-	.42***	.344***	-.17	.08	-.29**	.25**
Baba EKRÖ		-	.41***	-.24*	.02	-.11	.31***
Çocuk KİDÖ	.34**	.41**	-	-.34***	.02	-.13	.28**
Başarılı Kimlik				-	.57	.37***	-.26**
Kararsız Kimlik					-	.34***	-.002

Erken Bağlanmış Kimlik						-	.07
Kargaşalı Kimlik							-

*p<.05 **p<.01 ***p≤.001

Tablo 12'de sunulan korelasyon katsayılarına göre, Çocuk KİDÖ puanları hem Anne hem de Baba EKRÖ puanları ile yüksek düzeyde ilişkilidir (r=.34 ve r=.41, p<.05).

Madde kullanan ergenlerde bu katsayılar Anne ve Baba EKRÖ için r=.35 ve r=.36 olarak belirmiştir(p<.05). Yapılan analiz sonucunda kontrol grubundan elde edilen Anne EKRÖ-Çocuk KİDÖ korelasyon katsayısı (r=.19, p>.05), anlamlı değilken Baba EKRÖ-Çocuk KİDÖ korelasyon katsayısı (r=.34, p<.05) anlamlıdır.

Tablo 12'de sunulan korelasyon katsayılarında üzerinde durulması gereken bir başka bulgu da, tüm çocukların psikolojik uyum puanlarının başarılı kimlik statüsü puanlarıyla ters yönde ilişkili olduğu (r=-.34, p<.01) ve kargaşalı kimlik statüsü puanlarıyla r=.28, p<.01 düzeyinde ilişkili bulunduğudur. Madde bağımlısı ergenlerde ise bu ölçek puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmamıştır. Madde bağımlısı ergenlerin Anne EKRÖ puanları ile kararsız kimlik statüsü puanları arasında r=.37, p<.05 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.Baba EKRÖ puanları ile ise hiç bir kimlik statüsü arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında , “ Bulgular ve Yorumlar” bölümünde yer alan araştırma bulguları sırası ile irdelenmiştir.

V.1.Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Kimlik Statülerine İlişkin Bulguların Tartışılması.

Bağımlı ergenlerin başarılı kimlik statüsü puanlarının kontrol grubunun ilgili kimlik puanlarına oranla anlamlı derecede düşük olması ve kargaşalı kimlik statüsü puanlarının bağımlı grupta belirgin derecede yüksek olması ; madde bağımlısı ergenlerin kendilerini ve hayatı çok daha az sorgulamış olduklarını ya da hiç sorgulamadıklarını göstermektedir. Kimlik oluşumu açısından değerlendirilecek olursa ergenin ideolojik ve kişilerarası alanlarda yer alan tüm öğeleri tanımış olması, neyi isteyip neyi istemediğine karar vermesi ve kendisine uygun yönlerini algılayarak benimsemesi, özdeşim kurması başarılı kimlik statüsünün bir özelliğidir (Marcia,1967). Bu sonuçlar doğrultusunda bağımlı ergenlerin hayatı sorgulamaya ve tanımaya, yeteneklerine uygun meslek edinmeye , inanç ve değerler sistemi oluşturmaya daha kayıtsız kaldıkları söylenebilir.

Kararsız kimlik statüsü ergenlik döneminin temel özelliği olan kararsızlık ve sorgulama ile örtüşmektedir ve ergenlik döneminde kararsız kimlik statüsünün sık görüldüğü bilinmektedir (Oflazoğlu,2000). Bağımlı ergenlerin kararsız kimlik puanı ortalamaları kontrol grubuna oranla daha yüksek bulunmuştur. Ergenlik ortak paydasından bakıldığında karara varmamış olmak ortak özelliktir. Bağımlı

ergenlerin maddenin yarattığı olumsuz etkilerden , uyumlarının ve sosyal ilişkilerin bozulma sürecinden ya da zaten madde kullanımına neden olan olumsuz psiko-sosyal faktörlerden dolayı daha fazla belirsizlik yaşamaları araştırmada beklenen bir sonuç olmuştur.

Erken bağlanmış kimlik statüsü, bireyin kendisinin değil anne babasının, çevresinin istekleri doğrultusunda bağlandığı anlamını taşımaktadır (Orlofsky,Marcia ve Lesser,1973). Bağımlı ergenlerin ileride sunulacak olan ebeveyn algılarına da bakılacak olursa, anne babası tarafından ihtiyaçları karşılanan , kendisine daha duyarlı yaklaşıldığını hisseden, yakın ve sıcak tepkilerle karşılaşan , ihmal edilmeyen kontrol grubunun ailesini yakın bulması ve bu yüklemeleri kabul ederek erken bağlanmalar geliştirmiş olması bu sonucu açıklamaktadır. Anne- baba ile kabulkar ve yakın ilişki içinde olmamak, kendini ebeveynlere uzak hissetmek gençlerin erken bağlanmalar yapmasını engellemektedir(Waterman,1982) Bağımlı grubun daha düşük erken bağlanmış kimlik puanı ortalamasına sahip olması, kendilerini ailelerinden daha uzak ve kopuk algılayarak ebveynlerini daha az model almaları ile bağlantılı olabilir.

V.2 Madde Bağımlısı Olan Ergenler ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Ebeveyn Kabul-Reddi ve Kontrolü Algılarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bulgular bölümünde Tablo 3 ve Tablo 4'te her iki ergen grubunda anne ve baba kabul-reddine ilişkin değerlendirmeler (EKRÖ/K ortalamaları) yer almaktadır. Anne EKRÖ/K ve Baba EKRÖ/K ortalamalarına bakılacak olursa ergenler kabul-red çizgisinde "sıcaklık" boyutunun kabul kategorisinde yer almıştır. Ancak, madde bağımlısı ergenlerin kontrol grubuna oranla ,"red" ucuna daha yakın olduğu görülmektedir.Bu bulgular ışığında madde bağımlısı ergenlerin anne ve babalarını daha uzak, daha az kabulkar ve daha reddedici algıladıkları söylenebilir. Nitekim bir çok araştırma bulgusu, kopuk ve iletişim kurmayan aile yapısından , ebeveynleri

tarafından yakın ilgi ,şefkat, sıcaklık görmeyen ailelerden gelen ergenlerin alkol ve madde kullanım riskine daha açık olduğunu göstermiştir (Siyez,2006).

Araştırmada yer alan deneklerin anne ile baba kabulleri karşılaştırıldığında, her iki grubun da annelerini babalarına göre daha fazla kabul edici olarak algıladıkları görülmüştür. Bu durum, Varan (2003, 2005) ve Eryavuz (2006) tarafından hem çocuk hem de yetişkin deneklerle yapılan çalışmalarda da gözlemlenmiştir. Ülkemizdeki bir çok ailede babalar, annelerle karşılaştırılacak olursa, çocuklarına karşı daha otoriter ve daha mesafeli bir konuma sahiptirler. Babaların aile içerisindeki bu konumu onların çocukları tarafından daha az kabul edici olarak algılanmalarına neden olmuş olabilir. Tablo 3 ve Tablo 4'te sunulan ortalamalara bakıldığında, kontrol grubu ergenlerinin anne ve baba kabulü arasında yaklaşık dört puanlık bir fark varken, bağımlı grupta bu fark yaklaşık olarak yedi puandır. Madde bağımlısı ergen babalarının, çocukları tarafından annelerine göre çok daha az kabul edici olarak algılanması, bağımlı babalarının kontrol grubu ergen babalarına göre aileden daha fazla uzaklaşmış olmalarından kaynaklanmış olabilir. Bu durum özellikle sıcaklık boyutunun bir göstergesi olan ihmal alt skalasında da görülmüştür. Madde bağımlısı ergenlerin babalarını annelerine oranla daha ihmalkar algılamaları da yukarda söz edilen algılanan baba reddini destekleyici bir bulgudur. Literatürde yer almış çalışmalar, alkol ve madde kötüye kullanımında baba reddinin anne reddine oranla daha örseleyici ve ciddi risk etmeni olduğunu ortaya koymuştur (Vrasti ve Eisemann,1994). Bağımlı ergenlerin babalarını daha az kabulkar bulmaları bu sonuçlarla tutarlıdır.

Her iki grubun algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve kontrolü açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını irdeleyen MANOVA sonuçlarına göre, bağımlı ergen anneleri ile bağımlı olmayan ergen anneleri arasında Saldırganlık, Ayrışmamış Red ve toplam algılanan anne kabulü açısından anlamlı farklılaşma olmuştur. Bağımlı grup ergenleri, annelerini daha düşmanca ve saldırgan algılanmakta ve kontrol grubu deneklerine göre anneleri tarafından daha az sevildiklerine inanmaktadırlar.

Bilindiği gibi, alkol ve madde kullanımında risk grubunu oluşturan çocuklar sıklıkla sağlıksız iletişim ortamına ve düşük ebeveyn yeterliliğine sahip ailelerden gelmekte, dolayısıyla bu çocuklar daha çok azar işitmekte, fiziksel veya sözel şiddete daha fazla maruz kalmakta ve kendilerini değersiz hissetmektedirler. Bu durumdaki bir çocuğun kendini annesi tarafından daha az sevilmiş algılaması bunların doğal bir sonucu olacaktır (Campo,Rohner,1992).

Tablo 4'e ,ergenlerin baba kabul-reddi ve kontrolüne ilişkin değerlendirmelerine bakılacak olduğunda babaların annelerle benzer biçimde saldırgan ve reddedici algılandıkları görülmüştür. Buna ek olarak madde bağımlıları, babalarını bağımlı olmayan ergenlere oranla daha ihmalkar olarak algılamışlardır. Bir ebeveynin çocuğunu ihmal etmesi, diğer bir deyişle ihtiyaçlarına kayıtsız kalması onun maddi ,manevi gereksinimlerini karşılayamaması anlamına gelmektedir. Özellikle psikolojik açıdan ulaşılmazlık ergen için oldukça incitici olabilir. Özellikle erkek çocuklar için özdeşim modeli olması beklenen babaların ihmali ergenin evin dışında özdeşim nesneleri aramasına ve riskli akran grupları içerisinden farklı özdeşim modelleri benimsemesine yol açabilir (Yılmaz,2000). Bilgi formunun verilmesi sırasında yapılan görüşmede de bu bulguyu destekler biçimde, madde bağımlısı ergenlerin çoğunun madde kullanmaya bir arkadaşı örnek alarak başladığı bilgisi eklenmiştir ve bu bilgi ışığında tablo daha anlamlı şekilde değerlendirilebilir.

V.3.1. Madde Bağımlısı Olan Ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Genel Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çocuk/Ergen KİDÖ toplam puan ortalamaları açısından bakıldığında, bu araştırmadan elde edilen bulgular, madde bağımlısı ergenlerin genel psikolojik uyumlarının kontrol grubu ergenlerinin psikolojik uyumundan daha olumsuz olduğunu ortaya koymuştur. İkili karşılaştırmalara bakıldığında, bağımlı grubun daha "saldırgan" olduğu, özsaygı ve yeterlikleri ile duygusal duyarlılık ve tutarlılıklarının

daha düşük düzeyde bulunduğu ve dünyaya daha olumsuz ve güvensiz bakan kişiler oldukları görülmüştür.

Madde bağımlısı ergenlerin daha saldırgan olmalarının çeşitli nedenleri olabilir. Bilindiği gibi madde kullanan kişiler impuls denetiminde sorunlar yaşamaktadırlar(Köroğlu,2004). Saldırganlık sıklıkla alkol ve madde kullanımına eşlik eden bir impuls denetim sorunu göstergesidir (Öztürk,2004). Diğer yandan alkol ve madde bağımlılığında yoksunluk belirtileri arasında özellikle maddeye ulaşılamadığında yaşanan engellenmenin getirdiği bir agresyon da söz konusu olabilir. Aynı zamanda daha önceki bulgularda sözü edilen hem annenin hem babanın saldırgan olarak algılanması da çocuğun saldırganlığının bir nedeni olabilir. Bilindiği gibi şiddete maruz kalan çocuklların bir çoğu "saldırganla özdeşim" kurarak kendileri de agresif davranışlarda bulunabilirler (Uz, 1989).

Psikolojik uyumsuzluğun önemli bir göstergesi olan özsaygı ve öz yeterlilik madde bağımlısı ergenlerde , fark yaratacak düzeyde daha düşüktür. Aile içinde annesi babası tarafından reddedici davranışlara maruz kalan bir ergenin özsaygısının zedelenmesi kaçınılmazdır (Kayahan,2002). Çocuğa yönelik ilgi ve desteğin olmaması onu sorunlarıyla başetmekte "yetersiz" kılmaktadır. Bu gereksinimlerini madde kullanarak karşılamaya çalışan ergen bir süre için maddenin etkisiyle "sahte" bir özgüven edinerek kendini yeterli hissedebililir. Grup içinde madde kullanıyor ise , o ortamda değer verildiğini ve sahiplenildiğini hissederek özgüvenine ve kendine saygısına farklı açıdan bakmaya çalışarak bu tür gruplarla yakınlığını artırabilir . Ancak madde kullanımının getirdiği sorunlar nedeniyle akademik başarısı düşen, kişilerarası ilişkileri bozulan ergenin bir süre sonra öz saygısını kaybedebileceği düşünülmektedir. Madde bağımlılığının getirdiği sorunlar ergenin yeterliliğini ve işlevselliğini bozmaktadır.

Duygusal açıdan duyarsız olmak kendini duygusal olarak hırpalanmaktan korumak amacıyla geri çekilmek, olumlu tepki almak için daha az girişimde bulunmak ve duygularının üzerini örtmek gibi davranışlar , yalıtılmış ve yakın ilişki kuramayan kişilerin bir özelliğidir (Eryavuz,2006). Bağımlı ergenlerde duygusal

duyarsızlığın daha yüksek olması ,bu çocukların anne babalarının soğuk, ihmalkar ve reddedici oluşlarıyla ilgili olabilir. Kendini bir kez daha yara almaktan korumak isteyen ergen için madde kullanmak kısa süreli de olsa bu incinme duygusundan uzaklaşmanın kolay bir yoludur. Zamanla bu biçimde uzaklaşmayı öğrenen çocuk duygusal açıdan tutarsız davranışlar da sergilemeye başlayabilir. Stres toleransı ve ego gücündeki düşüş öfkeli tepkilere ya da daha ileri boyutta uygusal açıdan küntleşmeye neden olabilir.

Çevresini daha düşmaca algılayan, reddedilen bir ergenin duygusal açıdan da tutarsız oluşuyla birlikte dünyaya karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmesi kaçınılmazdır.

V.3.2 . Bağımlı ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Deneklerin Bugünkü Uyumlarına İlişkin Değerlendirmelerinin Tartışılması

Bağımlı ve kontrol grubu ; yalnızlık, arkadaş ilişkileri ve insanlara yakınlık alanlarında farklılık göstermiştir.Bağımlı ergenler kendilerini daha yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Madde kullanan ergenlerin kendilerini daha yalnız hissetmeleri beklenebilecek bir durumdur. Bilindiği gibi madde kullanımı kimi zaman bağımlılar tarafından yalnızlık hissine geçici bir çözüm şeklinde algılanmaktadır. Bozulmuş sosyal ilişkiler ilerleyen dönemlerde yalnızlığa daha fazla zemin hazırlayabilir ve madde kullanımına eğilim ya da kullanılan madde miktarında artış kendini sürekli olarak yalnız hisseden bireylerde daha fazla görülebilir.

Bağımlı gençlerin arkadaşlık ilişkileri kontrol grubuna oranla daha zayıftır. Beklenebileceği gibi madde kullanımı zamanla bireyin sosyal çevresini daraltmakta ve sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

Çevresindeki kişilerle iletişimlerini değerlendirmelerine bakılacak olursa bağımlı gençlerin diğer gruba oranla ,kendilerini diğer insanlardan çok daha uzak algıladıkları, kontrol grubundaki ergenlerin ise kendilerini daha “sokulgan” şeklinde

nitelendirdikleri görülmüştür. Aile içinde daha az kabul gören madde bağımlısı gençlerin diğer insanlara yakınlaşmaktan çekinebildikleri düşünülebilir.

V.4. Başarılı ve Kargaşalı Kimlik Puanları ile Algılanan Anne-Baba Kabul-Reddi İlişkisinin Tartışılması

Bu araştırmada yer alan kimlik statülerinden başarılı kimliğin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken anne sıcaklığı olmuştur. Bir ergenin başarılı hissedip hissetmeyeceği her şeyden fazla, annesinin kendisini ne kadar sevdiğine, kendisine ne kadar değer verdiğine ve ilgi gösterdiğine yani ne kadar kabul ettiğine bağlı görülmektedir. Yüzde .06'lık bir oran her ne kadar düşük gibi görünse bile ergen için annenin yakınlığı ve kabulü başarılı kimlik için oldukça belirleyicidir. Bilindiği gibi bir çocuğun ilk sevgi nesnesi annesidir. Çocuğun temel güven duygusu anne ile geliştirdiği sevgi bağının niteliğine bağlıdır (Erikson,1968). Dolayısıyla hem madde kullanan hem de kullanmayan ergenlerde anne ile ilişkinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kayahan (2002) da araştırmasında benzer şekilde, anne sıcaklık ve kabulünün çocuğun benlik algısında ve kimlik duygusunda belirleyici bir role sahip olduğunu görmüştür.

Kimlik statülerinden kargaşalı kimliğin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken babanın saldırganlığı ve ardından annenin ihmali olmuyştur. Ergenin kargaşalı bir kimlik statüsüne sahip olması, dolayısıyla henüz kimlik rolüyle ilgili bir karara varmamış ve kabul yaşamamış olması; babanın ne derece düşmanca ve saldırgan , annenin çocuğuna karşı ne derece kayıtsız olduğuyla ilgilidir. İhmal edildiğini düşünen ergen doğal olarak sevilmediğine inanacak ve ebeveynlerini model almayacak, bağlanma yapmayacak, zamanla kendisi de hayatına ilişkin kayıtsızlık gösterebilecek anlık, dönemsel yaşantılar içine girecek ya da kısa süreli arayışlara yönelebilecektir (Eryüksel,1987).

V.5. Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın amaçlarından bir diğeri de bağımlı ve madde kullanmayan ergenlerin algılamış oldukları ebeveyn kabul -reddini incelemektir. EKAR kuramı ölçeklerinden elde edilen puanlara dayanarak tüm ergenler iki farklı gruba ayrılmıştır. Anne-Baba EKRÖ ölçekleri puanları sürekli verilerden kategorik verilere dönüştürülerek hem anne hem de baba tarafından kabul algılamış grup ve hem anne hem de baba tarafından red algılamış grup olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

V.5.1. Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ ile İlgili Analiz Sonuçlarının Tartışılması

Ebeveynleriyle ilişkilerinde kabul ve red algılamış iki grubun Anne ve Baba EKRÖ puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Her iki ebeveyni tarafından da reddedilen çocukların anne puanları arasındaki fark 65'i bulurken, baba puanlarındaki fark yaklaşık olarak 75'e ulaşmaktadır. Gözlenen büyük farklar bu gruplara atamanın ne kadar isabetli yapıldığını göstermekteir.

V.5.2. Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Genel Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, her iki ebeveyni tarafından da kabul ya da reddedilmek genel psikolojik uyumu ve bir çok alt boyutunu etkilemektedir.

Her iki ebeveynince de reddedilmek bir ergenin özsaygısını, ve yeterliliğini, duygusal duyarlılığını oldukça zedelemektedir. Ebevenlerince reddedilmek bir çocuğu ya bağımlı kılmakta, ya da savunucu bir biçimde bağımsız yapmakta ve dünyaya karşı güvensiz ve olumsuz bir bakış açısı geliştirmesine neden olmaktadır.

Reddedilen çocuklar doğal olarak kendilerini daha az beğenen, yaşamın zorluklarıyla başetmekte zorlanan, duygusal açıdan uygun tepkiler vermekte güçlük çeken ve duygusal dalgalanmalar yaşayan, belki de en önemlisi yaşama ve insanlara daha olumsuz bakan ergenlere dönüşmektedir. Imam (2001) da çalışmada anne babası tarafından reddedildiğini algılayan genç ve ergenlerin olumsuz benlik algısına ve yetersizlik duygularına sahip olduklarını görmüştür. Bunlara paralel şekilde Orbay (1996) düşük ebeveyn destek ve kabulünün çocuk ve ergenlerde psikolojik uyumda bozulmaya , kendilerine ilişkin olumsuz duygularda artışa neden olduğunu savunur.

V.5.3. Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Benlik Kimliği Statülerine Dağılımlarının Karşılaştırılması

Ebeveynlerince kabul edildiklerini ve sevildiklerini, ilgilenildiklerini düşünen, yakın ve sıcak anne-baba modeliyle duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ve ruhsal gelişimlerini sürdüren ergenler stresi daha iyi tolere etmekte, gelişim ödevlerini daha başarılı şekilde yerine getirmekte, kişilerarası ve ideolojik alanda daha bilinçli kararlar almakta ve özdeşimler kurmakta yani daha yüksek oranda başarılı kimlik statüsü elde etmektedirler.

Diğer yandan ayrışmamış red, yani çocuğun istenmediği, sevilmediği, ebeveynince kendine ait olarak algılanmadığı inancı ve hissi ; ebeveynin saldırgan tepkileri, uzak ve mesafeli duruşu, anlayışsızlığı; ergeni zamanla ruhsal olarak örseleyecek ve umursamazlığa, hedefsizliğe sürükleyecek ve kargaşalı kimliğe doğru itecektir.

V. 5. 4. Anne-Babalarıyla İlişkide Kabul veya Red Algılayan Ergenlerin Madde Bağımlılığı Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması

Görüldüğü gibi red algılayan ergenlerin madde/ alkol bağımlılığı yüzdesi (Tablo 11) belirgin şekilde yüksektir. Reddedilmek bu ergenleri yalnızlığa ve bununla birlikte daha çok madde kullanmaya itiyor olabilir. Kabul edilen ergenlerin

duygusal ihtiyaçlarını farklı alanlardan karşılamaları, yakın ilişkileri ve güven duygusunu daha sıcak şekilde yaşıyor olmaları , aile içinde kendilerine bir yer bulabildikleri inancı ve anlaşıldıklarını, ait olduklarını hissetmeleri ; madde kullanımına yönelme risklerini ciddi anlamda azaltmaktadır(Siyez,2006).

V.5.5. Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerde Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, KİDÖ Ve BKSÖ Arasındaki İlişkilere Ait Bulguların Tartışılması

Korelasyon katsayıları incelendiğinde ergenin psikolojik uyumunun hem anne hem de babası tarafından kabul edilmeyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin tüm ergenler için baba tarafında daha güçlü olduğu gözlenmektedir. Gerek madde kullanan grup gerekse kontrol grubunda olan ergenlerin çoğunun (%86) erkek olması bu sonuca neden olmuş olabilir. Bilindiği gibi erkek çocuk için özellikle ergenlik döneminde baba oldukça önemli bir figürdür. Babanın saldırganlığı ve ihmali,doğası gereği onunla hem rekabet içinde olan ama bir yandan da özdeşim kurma durumundaki erkek çocuk için uyumsuzluk kaynağı olabilir.(Eryavuz,2006). Oysa madde kullanan gençler grubunda bu katsayılar birbirine oldukça yakındır. Madde kullanan bir ergenin psikolojik uyumunda anne ve baba eşit derecede etkili gibi görünmektedir. Bu bulgu annenin kabulünün başarılı kimlik statüsünü yordamada en güçlü değişken olması bulgusuyla tutarlıdır. Madde kullanan bir gencin psikolojik uyumu ebevenlerinin her ikisiyle de kurduğu ilişkiden etkilenmektedir. Diğer yanda, bağımlı olmayan gençlerde annenin kabulü ,çocuğun psikolojik uyumu arasındaki ilişki anlamlı değildir. Bu bulgu da anne kabulünün bağımlı gençlerle, baba kabulünün ise kontrol grubundaki gençlerin uyumuyla daha çok ilişkili olduğunu göstermektedir.

Kimlik statüleri açısından bakıldığında psikolojik uyumsuzluk arttıkça gencin kendini başarılı kimlik satüsünde algılaması azalmaktadır. Psikolojik uyumsuzluk bireyin gerek akademik alanda , gerek insan ilişkilerinde kendini başarısız hissetmesiyle ilişkidir. Doğal olarak psikolojik uyumsuzluğun göstergelerinden olan duygusal tutarsızlık, öz saygı ve yeterlilikte azalma da henüz kimliğiyle ilgili karar

vermemiş olan gencin kargaşalı kimlik statüsüyle etkileşime girmektedir. Madde bağımlısı olan ergenlerin kararsız kimlik statüleri ve anne kabulü algılarına ilişkin anlamlı ilişki de yine bu gençler için annenin sıcaklık ve sevgisinin kimlikleri hakkında karar verme süreçlerinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

ÖNERİLER

1-Bu konudaki araştırmaların daha büyük bir örneklem grubuyla yapılması yararlı olacaktır.

2-Çalışmanın örneklem grubu ,madde bağımlılığı grubunun nitelikleri nedeniyle erkek ergenlerden oluşmuştur.

3-Bu araştırmanın bulguları, ailenin bireyin psikososyal gelişimi üzerine etkisinin belirleyici özelliklerini vurgular niteliktedir. Ailelere yönelik eğitim programlarında bu sonuçlardan yararlanılabilir.

4-Madde bağımlılığını önlemedeki koruyucu çalışmalarda aile ve ergen iletişiminin üzerinde durulması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Adams, G. R. (1985). Family Correlates of Female Adolescents' Ego ıdenty Development. Journal of Adolescence,8:69-82.

Arnett, J.J. (1999) . Adolescent Storm and Stres, Reconsidered. American Psychologist, 54;317-326.

Bandura , A. (1980). The Stormy Decade: Fact or Fiction. Editor Muuss, R.E. Adolescent Behavior and Society. New York. Random House.

Benedict,R. (1980) . Continuities and Discontinuities. Editor: Muuss , R. E. Adolescent Behavior and Society. New York. Random House.

Bronfenbrenner, U.(1979) . The Ecology of Human Development, London 9. Print, Harvard University Pres.

Campo, A. T. , Rohner, R. P.(1992) . Relations Between Perceived Parental acceptance- Rejection, Psychological Adjustment and Substance Abuse Among Young Adults. Child Abuse& Neglect, 16;429-440.

Cloutier, R.(1997). Ergenlik Psikolojisinde kuramlar. A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,27;874-904. Çev: Onur, B.

Crespi, T. D. Sabatelli, R. M. (1993). Adolescent Runaways and Family Strife A Conflict- Induced Differentiation Framework. Adolescence, 28;867-878.

Elkind, D. (1980). Egocentrism in Adolescence. Editor: Muuss, R. E. Adolescent Behavior and Society. Ed. New York . Random House.

Erikson, H. E. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York, Norton.

Eryavuz, A.(2006).Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemindeki Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri. Ege Üniversitesi Doktora Tezi.

Eryüksel ,G. N.(1987). Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine İlişkin Kesitsel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Psikoloji Bölümü.

Farrel , A. D., White, K. S. (1998). Peer Influences and Drug Use Among Urban Adolescents Family Structure and Parent-adolescent Relationship as Protective Factors. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66;248-258.

Gallatin, J. (1995). Ergenlik Kuramları. Editor: Adams, J. F.Ergenliği Anlamak. Çev: Onur, B. Ankara 1. Baskı, İmge Kitabevi.

Geçtan, E. (1997). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar.Remzi Kitabevi. İstanbul.

Gander, M. J. , Gardiner, H. W.(1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi . Çev: Dönmez, A., Çelen, N., Onur, B. 1. Baskı. Ankara İmge Kitabevi.

Grotevent, H. D. (1995). Kişilik Gelişimi. Editor: Adams, J. F. Ergenliği Anlamak. Çev:Onur, B. Ankara . 1. Baskı. İmge Kitabevi.

Imam, F.,Z.(2001). Pakistan ve Türkiye'deki Gençler Arasında Algılanan Ebeveyn Sıcaklığı, Ebeveyn Kontrolü ve Bunların Benlik Değeri ve Denetim Odağıyla İlişkileri. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Doktora Tezi.

Jessor, R., (1987). Problem Behavior Theory, Psychosocial Development and Adolescent Problem Drinking. British Journal of Addiction,82,331-342.

Jessor, R. (1991). Risk Behavior in Adolescence: A Psychosocial Framework for Understanding an Action. Journal of Adolescent Health,12, 597-605.

Jessor, R. (1998). New Perspectives on Adolescent Risk Behavior. Editor: Jessor,R. 1. ed. Cambridge. Cambridge University Pres.

Jessor , R.& Jessor, S. L.(1977). Problem Behavior and Psycho-social Development. A Longitudinal study of youth. New York. Academy Pres.

Kandel, D. B.(1985). On Processes of Peer Influences in Adolescent Drug Use. A Developmental Perspective. Alcohol and Substance Abuse in Adolescence, 139-163.

Kayahan, A.(2002). Annelerin Bağlanma Stilleri ve Çcocukluklarında Algıladıkları Kabul ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı ile İlişkileri. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Köroğlu, E. (2004). Psikonozoloji ve Tanımlayıcı Klinik Psikiyatri. HYB Yayıncılık, Ankara.

Kroger, J. (1988). A Longitudinal Study of ego-Identity Status Interview Domains. Journal of Adolescence, 11:49-64.

Kroger, J. (1997). Gender and Identity: The Intersection of Structure, Content and Context. Sex Roles, 36:747-770.

Lucas, M. (1997) . Identity Development, Career Development and Psychological Seperation From Parents: Similarities and differences Between Men and Women . Journal of Counseling Psychology, 44:123-132.

Machamer, A. M., gruber, E. (1998). Secondary School, Family and Educational Risk: Comparing american Indian Adolescents and Their Peers. The Journal of Educational Research, 91;357-369.

Marcia ,J.E.(1967). Ego Indentity Status: Relitionship To Change In Self-Esteem, General Maladjustment and Authoritanism . Journal of Personality, 35:118-133.

Morgan, E. (1982). Toward A Reformulation of The Eriksonian model of Female Identity Development. Adolescence, 17:199-211

Muuss, R. E. (1975). Theories of Adolescence. New York . Random House.

Newcomb, M. D., Felix-Ortiz, M. (1992). Multiple Protective and Risk Factors for Drug Use and Abuse. Cross-sectional and Prospective Findings. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63:280-296.

Oflazoğlu, F.(2000).Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerin Kimlik Statülerinin Belirlenmesi. Ege Üni. Sosyal Bil. Ens. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Orbay, S.(1996). Psikiyatri Kliniğine Başvuran Çocuk ve Ergenlerde Anne Baba Tutumu, Benlik Kavramı ve Semptomlar Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Öztürk, O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Nobel Tıp Kitabevleri.

Petraitis , j., Flay, B. R. , Miller, T. Q.(1995). Reviewing Theories of Adolescent Substance Use: Organizing Pieces in The Puzzle. Psychological Bulletin, 117;67-86.

Polvan,Ö.,Mukaddes,N. M. (2000). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi. Nobel Tıp Kitabevleri.

Read, D, Adams, G.R. Dobson,W.R.(1984) Ego Identity Status, Personality And Social Influence Style. Journal of Personality and Social Psychology,46:169-177.

Ringwalt, C. Gren, J. M., Robertson, M. J. (1998). Familial Backgrounds and Risk Behaviors of Youth with Thrownaway Experiences. Journal of Adolescence, 21;241-252.

Robin, A. L., Foster, S. L.(1989). Negotiating Parent- Adolescent Conflict: A Behavioral Family Systems Approach. New york. The Guilford Press.

Rohner, R.P. (1986). The Warmth dimension: Foundations of Parental Acceptance-Rejection Theory. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Rohner, R.P. (1999). Acceptance and rejection. In D. Levinson, J. Ponzetti, & P. Jorgensen (Eds.), Encyclopedia of Human Emotions, 1, 6-14. New York: Macmillan.

Rohner,R.P.,Brothers, S.A. (1999) Perceived Parental Rejection, Psychological Maladjustment and Borderline Personality Disorder. Journal of Emotional Abuse,Vol.1(4)

Rohner,R.P. , Britner P.A.(2002). Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence
Cross - Cultural Research,Vol.36 No:1, 16-47

Rohner, R.P. (2000). Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory. (On-line at Babylon.com).

Rohner, R.P., & Pettengill, S.M. (1985). Perceived parental acceptance-rejection and parental control among Korean adolescents. Child Development, 56(2), 524-528.

Rohner, R.P., Savedra, J.M. & Granum, E.O. (1978). Development and validation of the parental acceptance-rejection questionnaire. Catalog of Selected Documents in Psychology, 8, 17-48.

Steinberg, L., Morris, A. S. (2001). Adolescent Development. Annu. Rev. Psychology. 52:83-110.

Turner, R. A. , Irwin, C. E., Tschann, J. M., Millstein, S. G. (1993). Autonomy, Relatedness and The Initiation of Health Risk Behaviors in Early Adolescence. Health Psychology, 12:200-208.

Uz, Ç. (1989). Aile İçindeki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri. Yüksek LisansTezi. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Bölümü.

Varan A.(1990) .Liseli Gençlerin Kimlik Statülerinin Cinsiyet ,Yaş ve Sosyal Çevre Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Bölümü.

Varan ,A.(2003). EKAR kuramı Değerlendirme Araçlarının Türkiye Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Çalışma).

Varan , A. (2005). Relition Between Parental Acceptance and Intimate Partner Acceptance in Turkey. Ethos ,33,3,414-426.

Vickers, H. S. (1994). Young Children at Risk: Differences in Family Functioning. Journal of Educational Research ,87:262-270.

Vrasti, R.,ve Eisemann, M. (1994). Perceived Parental Rearing Behaviour in Alcoholics. In C. Perris, W.A. Arrindell, & M. Eisemann (Eds.), Parenting and Psychopathology, 201-218. Chicester, England: John Wiley & Sons.

Waterman, A.S. , Goldman J.A.(1976). Longitudinal Study of Ego Identity Development At Liberal Arts College. Journal of Youth and Adolescence,5:361-369.

Wires,J.W. Barocas,R., Hollenbeck A. R. (1994). Determinants of Adolescent Identity Development: A Cross-Sequential Study of Boarding School Boys.Adolescence, 29:361-378.

Yavuzer, H. (1997). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi. Ankara.

Yener, N. (2005). Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Okul Başarısı ve Okul Uyumu ile İlişkisi. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, T.(2000). Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Yörükoğlu, A. (1993). Gençlik çağı. İstanbul 8. Baskı. Özgür Yayın Dağıtım.

EKLER

EK 1

Bireysel Bilgi Formu

01. Adı ve Soyadı:
…….

02. Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

03. Doğum tarihi ve yeri: …….

04. Okulu: …….……

05. Sınıfı: ……

06. Oturduğu Şehir: ……

07. Evinizde sen de dahil olmak üzere kaç kişi yaşıyor? _____ kişi

08. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?
( ) 500 YTL'den az ( ) 500-1000 YTL arası ( ) 1000 YTL'den fazla

09. Size ait eviniz var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

10. Arabanız var mı? ( ) Var ( ) Yok

10. Öz annen sağ mı? ( ) Evet
( ) Hayır. Ben ____ yaşındayken vefat etti.

11. Öz baban sağ mı? ( ) Evet
( ) Hayır. Ben ____ yaşındayken vefat etti.

12. Öz annemle babam:
( ) Birlikte yaşıyorlar ve nikahlılar
( ) Birlikte yaşıyorlar ama nikahsızlar
( ) Ayrılar
( ) Boşandılar

13. Şayet öz anne-baban ayrıldı veya boşandılarsa, sen şimdi kiminle yaşıyorsun?

……..

14. Annenin eğitimi:
( ) Okur-yazar değil
( ) Okur-yazar
( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu
( ) Yüksek okul veya Üniversite mezunu

15. Babanın eğitimi:
( ) Okur-yazar değil
( ) Okur-yazar
( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu
( ) Yüksek okul veya Üniversite mezunu

16. Annenin işi:
( ) Çalışmıyor
( ) Memur
( ) İşçi
( ) Serbest
( ) Düzenli bir işi yok
( ) Özel sektör
( ) Emekli

17. Babanın işi:
( ) Çalışmıyor
( ) Memur
( ) İşçi
( ) Serbest
( ) Düzenli bir işi yok
( ) Özel sektör
( ) Emekli

18. Kardeşin var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

19. Şayet kardeşlerin varsa: Kaç kardeşsiniz? ____

20. Sen kaçıncı çocuksun? ____ çocuğum.

21. Sence, çocukluğun nasıl geçti?

( ) Çok iyi geçti
( ) Ne iyi, ne de kötüydü
( ) Kötü geçti

22. Çocukken kendini en çok kime yakın hissederdin?

( ) Anneme
( ) Babama
( ) Başka (lütfen kim olduğunu yaz)

_____

23. Hayatından genel olarak memnun musun?

( ) Memnunum
( ) Memnun değilim

24. Arkadaşlarınla aran nasıl? ( ) Çok iyi ( ) Biraz iyi ( ) İyi değil

25. İnsanlara ne kadar güvenirsin? ( ) Çok güvenirim ( ) Biraz güvenirim

( ) Hiç güvenmem

26. Sence, ilerideki yaşamında mutlu biri olacak mısın ? ( ) Evet ( ) Hayır

27. Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsın?

( ) Çok ihtiyaç duyarım
( ) Biraz ihtiyaç duyarım
( ) Hiç ihtiyaç duymam

28. Aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?

( ) Hareketli, girişken ve konuşkan biriyim
( ) Çekingen, kendi dünyasında ve pek konuşmayan biriyim.

29. Anne ve babanla ilişkin nasıl?

Annemle ilişkim:	Babamla ilişkim:
( ) Çok iyi	( ) Çok iyi
( ) İyi	( ) İyi
( ) İyi değil	( ) İyi değil
( ) Hiç iyi değil	( ) Hiç iyi değil

30. İnsanlarla ilişkinde, aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?

( ) İnsanlardan uzak duran biriyim
( ) İnsanlara pek sokulmam ama onların bana yakınlık göstermesi hoşuma gider
( ) İnsanlara karşı çok sıcak ve sokulgan biriyim

31. Sence, derslerinde ne kadar başarılısın?
( ) Oldukça başarılıyım
( ) Orta
( ) Başarılı değilim

32. Hiç sınıf tekrarı yaptığın oldu mu? ( ) Evet ( ) Hayır

33. Devamsızlığın ne kadar? ( ) Çok az ( ) Biraz ( ) Oldukça fazla ( ) Çok

34. Kendini yalnız hisseder misin? ( ) Her zaman ( ) Bazen ( ) Hiçbir zaman

35. Genelde mutlu biri misin? ( ) Evet ( ) Hayır

36. Sence, ilerideki yaşamında başarılı biri olacak mısın ? ( ) Evet ( ) Hayır

EK 2

BAĞIMLILIK GÖRÜŞME FORMU

01. Hastanın Adı ve Soyadı: _____

02. Başvuru yolu: ( ) Aile ( ) Okul ( ) Valilik ( ) Arkadaş ( ) Kendi

03. Kullandığı alkol/madde ve miktarı:
_____

04. Alkol kullanmaya başlama yaşı _____

05. Madde kullanmaya başlama yaşı _____

06. Sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır

07. Şayet sigara kullanıyorsanız, sigaraya başlama yaşı _____

08. Günde içilen sigara sayısı _____

09. Sokak yaşantısı var mı? ( ) Var ( ) Yok

10. Adli sorun var mı? ( ) Var ( ) Yok

11. Çalışma Öyküsü var mı? ( ) Var ( ) Yok

12. Daha önce tedavi girişimi oldu mu? ( ) Evet ( ) Hayır

13. Tedavi girişimi varsa türü nedir? ( ) Yatarak ( ) Poliklinik ( ) Bireysel terapi ( ) Grup terapisi

14. Ailede alkol/madde kullanan var mı? ( ) Var ( ) Yok

15. Varsa kim, ne kullanıyor, ne kadar kullanıyor?
_____
_____

16. Anne sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Günde kaç tane? ____

17. Baba sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Günde kaç tane?

18. İçki (madde) kullandığınız ilk yıllarda sizin bu sorununuzla daha çok kim muhatap olurdu?

( ) Annem
( ) Babam
( ) Her ikisi de
( ) Diğer
Lütfen belirtin:_____

19. Size göre, alkol (maddeye) alışmanızdan:
Anneniz ne kadar sorumlu? ( ) Hiç ( ) Biraz ( ) Çok ( ) Tamamen
Babanız ne kadar sorumlu? ( ) Hiç ( ) Biraz ( ) Çok ( ) Tamamen

EK 3

BKSÖ

Bu anket gençlerle ilgili 64 maddeden oluşmuştur. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyun. Okuduğunuz her maddenin sizin için ne kadar DOĞRU veya YANLIŞ olduğunu, her maddenin yanındaki altı seçenekten SADECE BİRİNİ seçerek belirtin.

Maddenin birden fazla bölümü varsa, cevabınızı maddenin tümüne göre verin.

Ankette ana-baba ifadesi içeren maddeler; anneniz, babanız veya her ikisini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu nedenle mutlaka anne-babanız için tek bir yanıt vermek zorunluluğunda hissetmeyiniz. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

1. Arkadaşlık ilişkilerinin kafamı kurcaladığı bir dönem oldu ama şimdi kime arkadaş diyeceğimi, arkadaşlıktan ne anladığımı çok iyi biliyorum.

2. Ana-babamın oy verme, parti tutma gibi politik konulardaki görüşleri bana her zaman uygun gelmiştir.

3.Karşı cinsle duygusal ilişkilerde henüz net bir görüşüm yok, ama bu konudaki düşüncelerimi ve tavrımı netleştirmeye çalışıyorum.

4.Düzenli olarak sürdürdüğüm ve benimsediğim bir boş zaman uğraşım olmadığı gibi, böyle bir uğraş bulmaya da çalışmıyorum.

5. Ne ailemi anlamak, ne de kendimi onlara anlatmak gibi bir çabam yok; daha açıkçası bu tür konularla pek ilgili değilim.

6.Karşı cinsle duygusal bir ilişkiden ne beklediğimi, ne istediğimi sorguladığım bir dönem oldu; ama şimdi bu konuda neye inandığımı çok iyi biliyorum.

7. Kendime ve yeteneklerime gerçekten uygun bir mesleğe karar verebilmek için çeşitli alternatifleri araştırıyorum. Henüz arayışım bitmiş değil.

8. Samimi olmak gerekirse, anne-babamın dini konulardaki inanç ve tutumlarını üzerinde fazla düşünmeden benimsediğimi söyleyebilirim

9. Arkadaş seçimi veya arkadaş ilişkileri konusunda belli bazı prensiplerim yok. Bu tür prensipler bulmaya da çalışmıyorum.

10. Tam olarak benimsediğim politik bir görüşüm olmamasına rağmen, çeşitli politik görüşleri izliyor ve hangisinin bana uygun olacağına karar vermeye çalışıyorum

11.Ailemle ilişkilerimi düşünüp gözden geçirdiğim bir dönem oldu ama artık onlarla ilişkimde ne beklediğimi ve neye önem verdiğimi iyi biliyorum.

12. Gelecekte hayatımın nasıl olacağına dair görüşlerimi tamamen anne-babamdan almışımdır.

13.Benim için hangi mesleğin en uygun olacağını araştırdıktan sonra ,mesleğimin ne olacağını belirledim.

14. Arkadaşlık ilişkilerinde herhangi bir prensibim yok. Bu konuda aklıma estiği gibi davrandığımı söyleyebilirim.

15. Şu aralar dini konular üzerine epeyce düşünüyor, ve dinin benim için ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışıyorum.

16. Karşı cinsle duygusal ilişki konusunda, anne babamın benden beklediği ve istediği şekilde hareket etmek benim için önemlidir.

17. Gelecekte nasıl bir hayat istediğimi belirlemek gibi bir çaba içerisinde değilim. Bu tür konularla pek ilgilenmiyorum.

18. Var olan çeşitli politik görüşleri zaman içerisinde izleyip, kendimce değerlendirdikten sonra, kendi politik görüşümün ne olacağına kesin bir şekilde karar verdim.

19. Boş zamanlarımı değerlendirme biçimimin, anne babamın uğraş ve alışkanlıklarına oldukça benzediğini söyleyebilirim.

20. Şu sıralar, duygusal ilişkilerde karşımdaki kişiden ne beklediğimi ve nelere önem verdiğimi belirlemeye çalışıyorum

21. Meslek konusu pek umurumda olmadığı için mesleğimi belirleme gibi bir arayışım veya çabam yok.

22. Din konusunda aklıma çeşitli soruların takıldığı bir dönem geçirdikten sonra, şimdi neye inanıp, neye inanmadığımı iyi biliyorum.

23. Arkadaş seçimi ve arkadaşlarla ilişkiler gibi konularda anne-babamla aynı görüşleri paylaşırım. Görüşlerimi değiştirme ihtiyacı hissetmiyorum.

24. Doğrusunu söylemek gerekirse, ailemle olan ilişkilerimde bir boş vermişlik içerisindeyim.

25. Boş zamanlarımı değerlendirmek için gerçekten benimseyebileceğim bir uğraş bulma umuduyla çeşitli etkinlikler deniyorum.

26. Gelecekte kendim için nasıl bir hayat istediğim konusunda çeşitli şeyler düşündüğüm oldu; ama artık ne istediğimi kesinlikle biliyorum.

27. Doğrusu, politika konusu hiç umurumda değil; bu konulara hiç kafa yormuyorum.

28.Karşı cinsle duygusal ilişki konusunda anne babamın görüş ve inançlarını tamamen paylaştığımı söyleyebilirim

29.Karar vermem zaman aldı ama şimdi mesleğim için hangi yönde hareket edeceğimi kesinlikle biliyorum.

30.Arkadaşlık ilişkilerimi gözden geçirip sorguluyor ve bu konuda ne istediğimi, neye önem verdiğimi belirlemeye çalışıyorum.

31. Dini konularla kafamın meşgul olduğunu söyleyemem, çünkü bu tür konular pek ilgimi çekmiyor.

32. Ana-babamın politik görüş ve tercihleri bana da uygun geliyor; onlardan edindiğim görüşleri değiştirme ihtiyacı hissetmiyorum.

33.Gelecekte kendim için nasıl bir hayat istediğimi düşünüyor ve karara varmaya çalışıyorum.

34. Ailemle olan ilişkilerimde pek çok şey kafamı kurcalıyor. Onlarla ilişkilerimi nasıl düzenleyeceğimi belirlemeye çalışıyorum.

35. Arkadaş ilişkileri üzerine değerlendirmeler yaptığım bir dönem geçirdikten sonra, arkadaşlıkta benim için geçerli olan bazı prensipler edindim.

36. Şu aralar kendime uygun bir mesleğe karar verme çabası içinde değilim. Aslında, bu konuya hiç kafa yormuyorum.

37.Çeşitli boş zaman uğraşları denedikten sonra yapmaktan gerçekten hoşlandığım bir (birkaç) uğraş buldum

38. Arkadaşlıklarımı her zaman ana-babamdan edindiğim değerler doğrultusunda sürdürürüm.

39.İleride nasıl bir hayat yaşamak istediğimi tam bilmiyorum. Doğrusu, bu konu beni hiç ilgilendirmiyor.

40. Dini konular üzerine düşünüp, kendi bakış açımı netleştirmeye çalışıyorum.

41.Pek çok kişi aileleriyle ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacı hissediyor. Doğrusu, ailemle her zaman çok uyumlu olduğum için böyle bir ihtiyaç hiç hissetmemişimdir.

42. Politik olarak neye inanacağımı belirleyebilmek için çeşitli görüşler üzerine düşündüm. Şimdi bu konu kafamda netlik kazanmış durumda.

43. Karşı cinsle duygusal ilişkilerimde benim için neyin önemli olduğunu bilmiyorum ve bu duruma hiç aldırmıyorum.

44. Mesleğime henüz karar vermiş değilim ama çeşitli olasılıklar arasından hangi mesleğin bana uygun olacağını belirlemeye çalışıyorum.

45.Ailemi ve onlarla ilişkilerimi enine boyuna değerlendirdim. Onlarla ilişkilerim artık tamamen rayına oturmuş durumda.

46. Ana-babamın boş zamanlarını değerlendirmek için yaptığı etkinlikleri bende aynen benimsemişimdir

47. Dini konular hakkında belirli bir görüşüm yok. Açıkçası bu konuya hiç kafamı takınıyorum
48.Karşı cinsle duygusal ilişki konusunda düşüncelerimin ve tavrımın pek net olmadığı bir dönem yaşadım ama şimdi bu konuda ne istediğimi iyi biliyorum.

49. İleride yaşamak istediğim hayat konusunda, anne babamın hayatının benim için çok iyi bir model olduğunu düşünüyorum.

50. Politika konusundaki çeşitli görüşleri izleyerek, kendi politik görüşümün ne olacağını belirlemeye çalışıyorum.

51. Bazen boş zaman uğraşlarına takıldığım olur ama düzenli olarak sürdüreceğim bir etkinlik bulmak gibi bir derdim yok.

52. Bana uygun mesleğin hangisi olduğu konusunda her zaman ana-babamın görüşlerini benimsemiş ve bu yönde hareket etmişimdir.

53. Bir yandan etrafımdaki kişilerin hayatlarını izlerken, bir yandan da ileride kendim için nasıl bir hayat istediğimi belirlemeye çalışıyorum.

54. Dini konularla ilgili olarak kendime ciddi sorular sorduğum bir dönemim oldu ancak şimdi, din konusunda kafamda pek çok şey netlik kazanmış durumda.

55. Karşı cinsle duygusal ilişkilerimde belirli prensiplerim yok. Bu konuda kafama göre takılıyorum.

56. Çeşitli boş zaman uğraşlarıyla ilgilenerek, yapmaktan gerçekten hoşlanacağım bir (veya birkaç) uğraş belirlemeye çalışıyorum.

57. Ana-babamın dini inanç ve tutumlarını tamamen benimsemiş olduğumdan dolayı, dini konular üzerine düşünmem hiç gerekmemiştir.

58. Ailemle ilişkilerimi henüz tam olarak yerine oturtabilmiş değilim; bu konudaki düşüncelerimi ve tavrımı netleştirmeye çalışıyorum.

59. Benimsediğim belirli bir politik görüş yok, doğrusu bu konuda herhangi bir arayışım da yok.

60. Geçmişte çeşitli boş zaman uğraşları denedim ama şimdi hoşuma giden uğraşları net bir şekilde belirlemiş bulunuyorum.

61. Ailemle her zaman uyumlu ilişkiler içerisinde olmuş, onlarla ilişkilerimi gözden geçirme ihtiyacı hiç duymamışımdır.

62. Meslek seçimi konusunda her zaman ana-babamın· görüşleri doğrultusunda hareket etmeyi benimsemişimdir.

63. Şu aralar arkadaşlık konusunda kafama takılan pek çok soru var; bu konudaki düşüncelerime bir açıklık kazandırmaya çalışıyorum.

64. Bir birey olarak gelecekte nasıl bir hayat istediğim sorusuna bir yanıt bulmaya çalıştım, şimdi bu konuda kafamda pek çok şey açıklık kazanmış durumda.

EK 4

Çocuk/Ergen KİDÖ

1. İçimden kavga etmek veya birine bir kötülük yapmak geliyor.
2. Hastalandığımda, annemin benim için üzülmesi hoşuma gider.
3. Kendimi beğenirim.
4. Yapmak istediğim şeyleri herkes kadar iyi yapabilirim.
5. İnsanlara duygularımı göstermekte zorlanırım.

6. Yapmaya çalıştığım birşeyi yapamayınca, kendimi kötü hisseder ya da sinirlenirim.
7. Yaşamın güzel olduğunu düşünüyorum.
8. İçimden birşeye veya birisine vurmak geliyor.
9. Anne ve babamın bana çok sevgi göstermelerini isterim.
10. Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum.
11. Bir çok şeyi iyi yapamadığımı hissediyorum.
12. Anne ve babama sevgimi göstermek benim için kolaydır.
13. Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim.
14. Yaşamı tehlikelerle dolu görüyorum.
15. Öyle sinirlenirim ki, birşeyleri fırlatır ya da kırarım.
16. Mutsuz olduğum zaman sorunlarımı kendim çözmekten hoşlanırım.
17. Tanımadığım biriyle tanıştığımda, onun benden daha iyi olduğunu düşünürüm.
18. İstediğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.
19. İyi arkadaşlıklar kurmak ve bu arkadaşlıkları sürdürmekte zorlanıyorum.
20. İşler ters gittiğinde canım sıkılır.
21. Dünyanın iyi ve mutlu bir yer olduğunu düşünüyorum.
22. Aptalca şeyler yapan insanlarla dalga geçerim.
23. Annemin benimle çok ilgilenmesini isterim.
24. İyi bir insan olduğumu düşünüyor ve başkalarının da öyle düşünmesini istiyorum.
25. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.
26. Aileme sevgimi göstermek benim için kolaydır.
27. Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an üzgün veya mutsuz.
28. Benim için dünya mutsuz bir yerdir.

29. Kızdığım zaman suratımı asar, somurturum.
30. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.
31. Kendimden oldukça memnunum.
32. Yapmaya çalıştığım bir çok şeyi beceremediğimi düşünüyorum.
33. Hoşlandığım birine duygularımı göstermeye çalışmak benim için zordur.
34. Kolay kolay ne kızarım, ne de birşeye canım sıkılır.
35. Dünyayı tehlikeli bir yer olarak görüyorum.
36. Kızgınlığımı kontrol etmekte zorlanırım.
37. Canım yandığında ya da hastalandığımda annemle babamın üzerime düşmeleri hoşuma gider.
38. Kendimden memnun değilim.
39. Yaptığım şeylerde başarılı olduğumu düşünüyorum.
40. Arkadaşlarıma onları gerçekten sevdiğimi göstermek benim için kolaydır.
41. Zor sorunlarla karşılaştığımda hemen canım sıkılır.
42. Benim için yaşam güzel bir şeydir.

EK 5

Çocuk/Ergen EKRÖ/K

1. Benim hakkımda güzel şeyler söyler.
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlar.
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.
4. Beni gerçekten sevmez.
5. Neleri yapıp, neleri yapamayacağımı kesin olarak anladığımdan emin olmak ister.
6. Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinler.
7. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet eder.

8. Benimle yakından ilgilenir.

9. Dışarıya çıkacağım zaman, eve kesin olarak saat kaçta dönmem gerektiğini bana söyler.

10. Arkadaşlarımı eve çağırmam için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapar.

11. Benimle alay eder ve dalga geçer.

12. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.

13. Kızdığı zaman bana bağırır.

14. Bana sürekli olarak nasıl davranmam gerektiğini söyler.

15. Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırır.

16. Bana karşı sert davranır.

17. Onun etrafında olmamdan hoşlanır.

18. Birçok kuralın olması ve kurallara uyulması gerektiğine inanır.

19. Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlar.

20. Hak etmediğim zaman bile bana vurur.

21. Benim için yapması gereken şeyleri unutur.

22. Beni büyük bir baş belası olarak görür.

23. Bana dilediğim kadar özgürlük tanır.

24. Beni başkalarına över.

25. Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırır.

26. Sağlıklı ve doğru şeyleri yememe çok dikkat eder.

27. Bir şeyi nasıl yapmam gerektiğini bana en ince ayrıntısına kadar söyler.

28. Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşur.

29. Bana hemen kızar.

30. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür.

31. Benden hoşlanmıyor gibi.

32. İstediğim her yere, ona sormadan gitmeme izin verir.

33. Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söyler.

34. Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarır.

35. Arkadaşlarımın kim olduğuyla yakından ilgilenir.

36. Bana ne söylendiyse, aynen öyle davranmamda ısrar eder.

37. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir.

38. Bana bir sürü kırıcı şey söyler.

39. Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmez.

40. Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünür.

41. Dilediğim her akşam dışarı çıkmama izin verir.

42. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.

43. Onun sinirine dokunduğumu söyler.

44. Bana çok ilgi gösterir.

45. Yaptığım her şeye karışmak ister.

46. İyi davrandığım zaman benimle ne kadar gurur duyduğunu söyler.

47. Beni kırmak için elinden geleni yapar.

48. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutur.

49. Şayet kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirir.

50. Bana yapmam için bazı işler verir ve o işler bitene kadar başka hiçbir şey yapmama izin vermez.

51. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir.

52. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit eder.

53. Benimle zaman geçirmekten hoşlanır.

54. Canım ne isterse yapmama izin verir.

55. Korktuğumda ya da bir şeye canım sıkıldığında, bana yardım etmeye çalışır.

56. Kötü davrandığım zaman beni arkadaşlarımın önünde utandırır.

57. Benden uzak durmaya çalışır.

58. Benden şikayet eder.

59. Yaptığım her şeyi kontrol etmek ister.

60. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır.

61. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünür.

62. Bir plan yaparken benim de ne istediğime önem verir.

63. Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da, yapmama izin verir.

64. Diğer çocukların benden daha akıllı ve uslu olduğunu düşünür.

65. Bakmaları için beni hep başkalarına bırakır.

66. Bana istenmediğimi belli eder.

67. Yaptığım şeylerle ilgilenir.

68. Canım yandığında veya hasta olduğumda, kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapar.

69. Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söyler.

70. Beni sevdiğini belli eder.

71. Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.

72. Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirir.

73. Beni mutlu etmeye çalışır.